

Lasse Kettunen

OP Kainuun maatalousasiakkaiden taloudellinen tilanne



Tradenomi

Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Kettunen Lasse

Työn nimi: OP Kainuun maatalousasiakkaiden taloudellinen tilanne

Tutkintonimike: Tradenomi (AMK), liiketalous

Asiasanat: Maatalous, kasvu, kannattavuus, vakavaraisuus, maksuvalmius

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Kainuun suurimman maatilojen rahoittajan, OP Kainuun maatalousasiakkaiden taloudellista tilannetta. OP Kainuu on Suomen suurimpaan finanssiryhmään, OP Ryhmään kuuluva alueellinen osuuspankki. Maatilayrittäjät ovat toimeksiantajalle merkittävä yrittäjäryhmä, joiden investoinnit ovat suuria. Investointeihin liittyvät myös riskit, jotka pankin on oleellista tunnistaa. Tärkeää on myös maatilojen liiketoiminnan kannattavuuden seuraaminen. Opinnäytetyössä laskettiin maatilojen taloudellisia tunnuslukuja kolmelta viime vuodelta.

Suomalaisten maatilojen on uutisoitu olevan tällä hetkellä EU-ajan vaikeimmassa kannattavuuskriisissä. Kannattavuusongelmat näkyvät suoraan myös pankille ja niiden rahoitusriski korostuu. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tilojen taloudellista tilannetta laskemalla taloudellisia tunnuslukuja ja helpottaa toimeksiantajaa taloudellisesti kannattavien maatilojen tunnistamisessa. Tutkimuksen kohderyhmä rajattiin tiloihin, joiden vastuumäärä OP Kainuulle oli kaikkein suurin.

Opinnäytetyö toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Tunnuslukujen laskeminen perustui toimeksiantajalla valmiina olleeseen aineistoon. Taloudelliset tunnusluvut käsittelivät maatilojen kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta. Tunnuslukujen valinnassa todettiin maatilojen erilaisuus muihin yrityksiin nähden tuloslaskelman ja taseen puuttuessa. Tästä syystä kaikkia yleisesti käytettäviä taloudellisia tunnuslukuja ei ollut mahdollista laskea ja tunnusluvuiksi valittiin muita tutkimukseen sopivia tunnuslukuja. Tunnuslukujen valinta suoritettiin alan asiantuntijoiden apua hyödyntäen.

Lasketut tunnusluvut koottiin yhteen Excel-taulukkoon, joka jäi työvälineeksi toimeksiantajan käyttöön. Tutkimuksen avulla toimeksiantaja sai tilakohtaista tietoa tilojen taloudellisesta tilanteesta ja työkalun, jota voidaan hyödyntää ja kehittää jatkossa. Tutkimustuloksia ei julkisteta, koska tutkimuksessa noudatetaan pankin asiakkaita koskevaa salassapitovelvollisuutta.

ABSTRACT

Author: Kettunen Lasse

Title of the Publication: The Financial Situation of OP Kainuu's Agriculture Customers

Degree Title: Bachelor of Business Administration

Keywords: agriculture, growth, profitability, financial solidity, liquidity

This thesis researched the financial situation of the OP Kainuu's farmer customers. OP Kainuu belongs to the largest financial group of Finland, which is called OP Financial Group. Farmers are a significant group of customers for OP, and their investments are also large. Investments involve also risks and it is essential to recognize them. Monitoring the profitability is also important. In this thesis, the key figures of farms were calculated for the last three years.

Finnish farms are reported to be in the hardest profitability crisis during the Finland's membership of the European Union. Profitability problems are seen by banks and their funding risk goes higher. The aim of the thesis was to research the financial situation of agriculture customers by calculating their key figures and to help OP Kainuu to recognize the farms that are possible to be funded in the future. The target was the farms that have the largest loans at OP Kainuu.

The thesis was conducted as a quantitative research. The calculation of the key figures was based on the data available at the bank. The key figures indicated growth, profitability, financial solidity and liquidity. When choosing the key figures, the difference between farms and other companies was noticed. This was because of the lack of income statement and balance sheet. For this reason, some of the general key figures were not able to count and some various key figures were chosen. The selection of key figures was conducted with the help of agriculture experts.

When the key figures were calculated, they were placed to an Excel-spreadsheet, which was given for the bank's use. The results of the research are not published because of the confidentiality obligation of the bank.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 SUOMEN MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TUOTANTORAKENNE	3
2.1 Suomen maatalouden tuotantorakenne	4
2.1.1 Kasvinviljelytilat	5
2.1.2 Kotieläintilat.....	7
2.2 Kainuun maatalouden tuotantorakenne.....	8
3 MAATALOUS YRITYSTOIMINTANA	10
3.1 Liiketoiminnan ominaispiirteet	12
3.2 Tarjonta ja kysyntä maailmanmarkkinoilla	13
3.3 Tuotantovälineiden hintakehitys	15
3.4 Maatalouden tuet.....	16
4 MAATALOUDEN TALOUDELLISET TUNNUSLUVUT.....	18
4.1 Kasvu	19
4.2 Kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut.....	19
4.3 Vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut	24
4.4 Maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut.....	27
5 OP KAINUUN MAATALOUSASIAKKaidEN TALOUDELLINEN TILANNE.....	29
5.1 Kvantitatiivinen tutkimusprosessi.....	29
5.2 Tutkimuksen taloudelliset tunnusluvut.....	32
5.3 Tutkimustulosten analysointi	34
6 POHDINTA.....	37
LÄHTEET	42
LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Maatilojen taloudelliset vaikeudet ovat olleet mediassa runsaasti esillä viime aikoina. Maanviljelijöiden on uutisoitu olevan ahdingossa, tilojen kannattavuuden heikentyneen ja maataloustuotteiden hintojen romahtaneen. (Lundell 2016.) Tilanteen vakavuudesta kertoo se, että heikentynyt taloustilanne ajoi maanviljelijät järjestämään Helsingin Senaatintorille 11.3.2016 mielenilmauksen, jolla ahdinkoa pyrittiin tuomaan paremmin esille. Tässä opinnäytetyössä laskettiin OP Kainuun maatalousasiakkaiden taloudellisia tunnuslukuja ja selvitettiin niiden avulla heidän liiketoimintansa kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta. Työn tavoitteena oli helpottaa toimeksiantajaa tunnistamaan ne maatalousasiakkaat jotka tulevat pärjäämään ja kehittymään myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii OP Kainuu, joka on Kainuun alueen merkittävin maatilojen rahoittaja. Työn tutkimusongelmana oli maatalousyritysten haastava taloudellinen tilanne, jonka pohjalta tutkimuksessa etsitään vastauksia kysymykseen: Millainen suurin vastuumääriä omaavien maatilojen taloudellinen tilanne on taloudellisten tunnuslukujen perusteella? Työn kohderyhmä on rajattu OP Kainuun maatalousasiakkaisiin, joiden maatalouteen kohdistuva vastuumäärä on kaikkein suurin. Vastuilla tarkoitetaan tässä työssä pankin asiakkaalle myöntämää rahoitusta.

Työn tarve selvisi työsuhteeni aikana kesällä 2016. Tilojen taloudellisesta hankalasta tilanteesta toimeksiantajan mielestä ilmeinen ja tästä haluttiin saada lisätietoa tilakohtaisesti. Taustalla vaikutti maatalouden rakennemuutos, jossa tilakoot kasvavat ja tilojen lukumäärä pienenee. Pankin on tunnistettava ne asiakkaat, joiden liiketoiminnalla on edellytykset jatkua ja kehittyä myös tulevaisuudessa.

Maatalousyrittäjät ovat OP Kainuulle merkittävä yritysasiakasryhmä. Toimintansa kehittävät tilat investoivat voimakkaasti ja samalla pankin rahoitusriski korostuu. Tilojen riskien tunnistaminen ja kannattavuuden seuranta nousevat toimeksiantajan näkökulmasta keskeiseen asemaan. Vastaavaa kartoitusta oli tehty ai-

emmin Pohjois-Savon Osuuspankissa ja tarvetta sille nähtiin myös OP Kainuun Yrityspankissa.

Työn teoriaosuudessa perehdytään Suomen maatalouden toimintaympäristöön, liiketoimintaan, keskeisiin tuotantosuuntiin sekä maatalouden taloudellisiin tunnuslukuihin. Teorian avulla lukija saa käsityksen maatalouden liiketoiminnan muodostumisesta, Suomen maatalojen tuotantorakenteesta ja toiminnan kuvaamiseen käytettävistä taloudellisista tunnusluvuista. Työn teoriaosuus muodostuu aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta, aiemmista aiheeseen liittyvistä tutkimuksista sekä tilastojulkaisuista.

2 SUOMEN MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA TUOTANTORAKENNE

Maatalouden rooli osana suomalaista yhteiskuntaa on muuttunut merkittävästi vuosien saatossa. Ihminen muutti toimintaansa noin 11 000 vuotta sitten ja alkoi ruoan keräilyyn ja metsästämissä sijaan tuottamaan itse ravintonsa. (Leinonen 2015, 8.) Suomessa vanhimmat hiiltyneet ohranjyvät on ajoitettu aikaan noin 1700 eKr. (Rasila 2003, 474). Maatalouden avulla Suomen kansakunta eli ja vaurastui (Niemelä 2008). Vielä sata vuotta sitten 70 prosenttia Suomen väestöstä työskenteli maatalouden parissa. Sinne asti maatalouden voidaan katsoa olleen Suomessa elämäntapa. (Haapanen, Heikura, & Leino 2004, 15.)

Toisen maailmansodan jälkeen teollistuminen alkoi muovata Suomen yhteiskuntaa uudelleen. Samalla yli 400 000:lle siirtolaiselle oli luotava mahdollisuudet uuteen elämään. (Roiko-Jokela 2003, 26-28.) Maatalous takasi heille toimeentulon, jota yhteiskunta tuki. Maanviljelijän tuotteestaan saama hinta ratkaistiin vuosittain maataloustuloneuvottelussa osana tulopoliittista kokonaisratkaisua. Tavoitteena oli taata maanviljelijälle oikeudenmukainen tulotaso teollisuuden työntekijään verrattuna. (Haapanen ym. 2004, 23-24.) Maanviljelijä oli osa Suomen kehittyvää hyvinvointiyhteiskuntaa, jonka väestö muutti suurelta osin maalta kaupunkiin (Haapala 2004, 239-240).

Nykyiseen toimintaympäristöönsä suomalainen maatalous asettui 1.1.1995, kun Suomi liittyi osaksi Euroopan unionia (Haapanen ym. 2004, 15). Suomen maataloudelle unioniin liittyminen tarkoitti EU:n yhteisiä ruokamarkkinoita ja maatalouspolitiikkaa (Laurila 2004, 363). Liittymiseen asti Suomen ruokamarkkinat olivat olleet käytännössä suljetut. Suomella oli ollut vapaakauppasopimus Euroopan yhteisön kanssa, mikä takasi mahdollisuudet ruoan vientiin. Tuontitullit ja tuontilisenssit kuitenkin estivät vapaan kilpailun ulkomaisen ruoan kanssa. Suljettu maatalous oli tarkoittanut maataloustuotteiden hintatason nousua suhteessa EU-maihin. (Niemelä 2008, 225.)

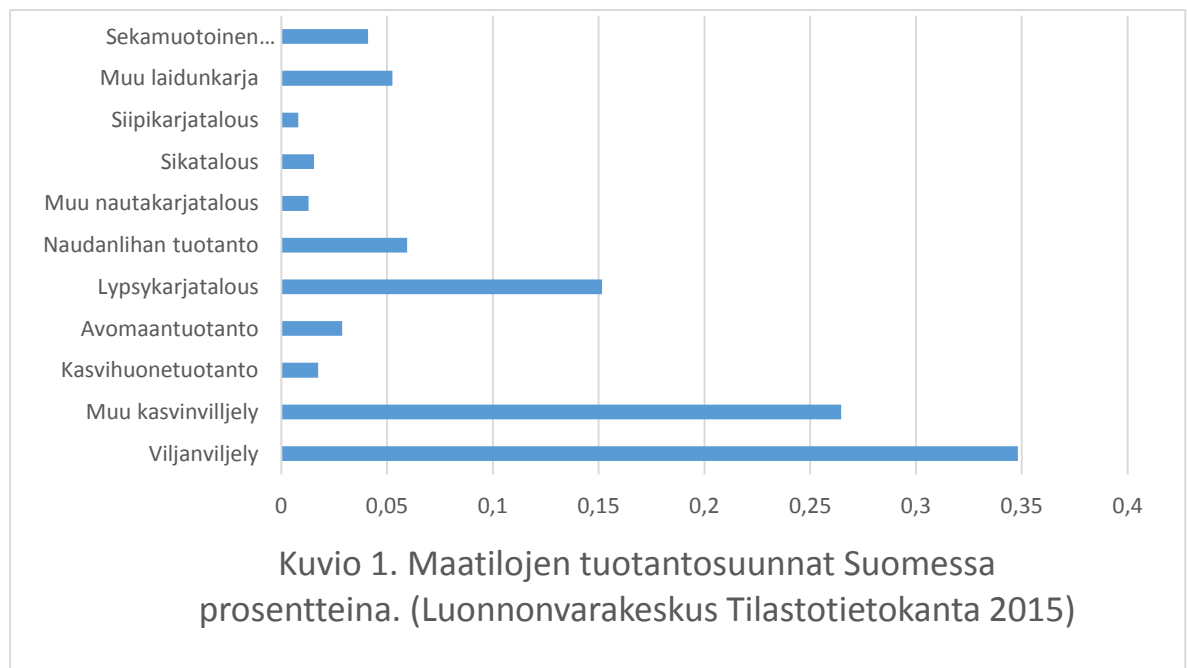
Euroopan unioniin liittymisen myötä suomalaisille tuottajille maksettavat tuottajahinnat putosivat keskimäärin 45 prosenttia. Samalla Euroopan unionin ja Suomen omien kansallisten tukien osuus maatalouden tuottojen rakenteessa nousi entistä tärkeämmäksi. (Laurila 2004, 363-365.) Osallistuminen Euroopan unionin vapaille ruokamarkkinoille tarkoitti maataloille tarvetta etsiä uusia keinoja kannattavan liiketoiminnan harjoittamiseen. Tilojen tuottavuuden tuli parantua, koska tuotantokustannusten täytyi kattaa vallitsevat markkinahinnat. (Niemelä 2008, 224-225.)

Tästä seurasi edelleen jatkuva maatilojen rakennemuutos, jossa tilojen lukumäärä putosi ja jäljelle jäävät tilat kasvoivat (Haapanen ym. 2004, 26). Kasvavien tilojen investoidessa voimakkaasti on myös tilojen velkaantuminen kasvanut. Velkaantumiskehityksessä olennaista on ollut velkojen kasaantuminen pelkästään harvoille, paljon investoiville maatalousyrityksille. (Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto 2007, 17.) Maatalousyrittäjiltä vaaditaan yhä enemmän ammattitaitoa, johtamiskykyä ja talouden hallintaa. Tämän päivän maatilat ovat yhä selvemmin yrityksiä ja Suomen maatalous on tiiviisti sidoksissa globaaliin markkinaympäristöön. (Ahlstedt ym. 2015, 60; Haapanen ym. 2004, 11-12.)

2.1 Suomen maatalouden tuotantorakenne

Suomen maatalous perustuu lähes yksinomaan perheviljelmiin eli perheiden omin voimin hoitamiin tiloihin. Vuonna 2015 Suomessa oli 50 999 maatalous- ja puutarhayritystä ja edeltävänä vuonna maataloustukea saaneista tiloista 98 prosenttia oli yksityishenkilöiden, perheyhtiöiden tai -yhtymien sekä perikuntien omistuksessa. Suomen EU-jäsenyyden aikana maatilojen määrä on vähentynyt 41 prosenttia, keskimäärin 2,8 prosentin vuosivauhdilla. Samanaikaisesti tilojen keskikoko on kasvanut 78 prosenttia. Tilojen keskikoon kasvaessa ja tilamäärän vähentyessä tilojen monialaisuus ja maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan osuus on kasvanut. (Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2015; Ahlstedt ym. 2015, 13-15; Haapanen ym. 2004, 26.)

Maatilat voidaan jaotella niiden päätuotantosuunnan mukaisesti kasvinviljely-, kotieläin-, ja näiden sekatiloihin. Päätuotantosuunnalla tarkoitetaan tuotetta, joka muodostaa vähintään 2/3 tilan kokonaistuotoista (Kuvio 1). Kasvinviljelytiloja Suomessa oli viime vuonna 33 603, kotieläintiloja 15 302 ja niiden sekatiloja 2094 kappaletta. (Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2015.) Olennainen osa suomalaista maatilaa on myös metsätalous. Vuonna 2014 Suomessa tukea saaneilla tiloilla oli keskimäärin 52 hehtaaria metsää. (Ahlstedt ym. 2015, 17.)



2.1.1 Kasvinviljelytilat

Kasvinviljelytilojen suhteellinen osuus on viime vuosina noussut ja työvaltaisten kotieläintilojen määrä on vähentynyt. Samalla on lisääntynyt myös viljelijäperheiden maatalouden ulkopuolisten tulojen osuus. (Maatalouden tulojen suhde viljelijän muihin tuloihin 2010.) Kasvinviljelytiloista yli puolet sijaitsee Etelä-Suomen alueella ja neljäsosa Väli-Suomessa, mutta niiden määrä on kasvanut viime vuo-

sina erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa kotieläintilojen määrän vähentyessä (Ahlstedt ym. 2015, 16).

Maatalouden sivutoimisuus on yleisempää kasvinviljelytiloilla kotieläintiloihin verrattuna. Tämä johtuu kasvinviljelytilojen pienemmästä työmäärästä ja tulovirrasta. Näin ollen kasvinviljelytiloille on ominaista, että ainakin toinen puoliso käy tilan ulkopuolella töissä. (Maatalouden tulojen suhde viljelijän muihin tuloihin 2010; Työtunnit tuotantosunnittain 2016.)

Kasvinviljelytiloista suurin osa (53 %) on tiloja, joiden toiminta on suuntautunut viljan viljelyyn (Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne, 2015). Suomi on maailman pohjoisin viljaa tuottava maa. Ominaista Suomen viljantuotannolle on haastavien ilmasto-olosuhteiden asettamat rajoitteet. Auringonvaloa ei ole saatavilla pitkään, eli kasvien kasvukausi on lyhyt verrattuna esimerkiksi Keski-Eurooppaan. Lisäksi syksyn sateisuus vaatii viljan erillistä kuivattamista. (Viljan tuotanto ja kulutus Suomessa 2016.) Suomessa viljellään viljalajeista pääsääntöisesti ohraa, kauraa, vehnää ja ruista (Vilja- ja öljykasvitilat 2015). Muita kasvinviljelytilojen tuotantosuuntia ovat esimerkiksi kasvihuonetuotanto ja perunan, sokerijuurikkaan, öljykasvien, heinän ja palkokasvien sekä marjojen viljely (Tuototerittely 2016).

Kasvinviljelytilat saavat viljelemistä kasveistaan kasvinviljelytuloja. Vilja myydään suurimmaksi osaksi myllyteollisuudelle, joka jalostaa viljan leipomoteollisuuden käyttöön. Viljaa tuotetaan myös rehukäyttöön tuotantoeläinten ravinnoksi. Rehuksi menevä vilja voidaan hyödyntää tarvittaessa omalla tilalla tai myydä toiselle tilalle suoraan tai välittäjien kautta. Myös vihanneksia kasvattavat tilat toimittavat tuotteensa usein jatkojalostajille, jotka hoitavat vihannesten puhdistuksen ja pakkauksen. Peltokasveja hyödynnetään myös energiantuotannossa. (Kotilainen ym. 2010, 4.)

Kasvinviljelytilojen kannattavuus on viime vuosina ollut kasvihuonetiloja lukuun ottamatta erittäin heikko (Kannattavuuskerroin tuotantosunnittain 2016). Vuon-

na 2014 kasvinviljelytuotanto muodosti 23 prosenttia kaikista maatalouden myyntituloista Suomessa (Elintarviketalous 2016, 39).

2.1.2 Kotieläintilat

Kotieläintilat muodostuvat lypsykarjataloudesta, naudanlihan tuotannosta, sikataloudesta, siipikarjataloudesta sekä muusta laidunkarjasta, johon kuuluu lammas-, vuohi-, ja hevostaloutta. Suomen maatiloista 15 prosentilla on päätuotantosuuntana maidontuotanto, mutta se tuottaa silti kaikkien tilojen yhteenlasketusta yritystulosta yli 60 prosenttia. (Maatalouden kannattavuus kriisirajoilla 2016.) Maidontuotanto on näin ollen Suomen maatalouden merkittävin tuotantosuunta. Maitotalouden sanotaan olevan Suomen maatalouden veturi, jota lihantuotanto ja kasvintuotanto vaunujen omaisesti seuraavat. (Karhula 2016.)

Maidon ja naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja on suhteellisesti eniten Itä- ja Pohjois-Suomessa, mutta niiden jakautuminen Suomen sisällä on samalla melko tasaista verrattuna muihin tuotantosuuntiin. Sianlihantuotanto ja siipikarjatilat ovat keskittyneet sen sijaan Etelä- ja Länsi-Suomeen. (Ahlstedt ym. 2015, 16.)

Maidontuotanto perustuu lehmän vuosittaiseen poikimiseen, minkä seurauksena se tuottaa maitoa. Lypsetty maito myydään tilalta meijerille, jossa se jalostetaan esimerkiksi maidoksi, jogurtiksi tai juustoksi. Syntyneet sonnivasikat taas myydään usein naudanlihantuotantoon erikoistuneille tiloille. Tämän takia naudanlihan tuotanto on vahvasti sidoksissa maitotalouteen ja sitä voidaan pitää maidontuotantoa seuraavana tuotantosuuntana. (Lypsykarja tuottaa maitoa ja naudanlihaa, 2016.)

Kotieläintilat saavat myyntituloja myymällä kotieläimen tai sen avulla tuottamansa tuotteen esimerkiksi maidon meijerille tai lihan teurastamolle. Lähes poikkeuksetta tilan tuote toimitetaan jollekin elintarviketeollisuuden jatkojalostajalle. Suuria elintarviketeollisuusalan yrityksiä Suomessa ovat muun muassa Valio

(maitotuotteet), Atria, HK Scan ja Snellman (lihatuotteet). Myös suoramyynti tilalta kuluttajalle on mahdollista, mutta sen harjoittamiseen liittyy tarkat vaatimukset. (Kotilainen ym. 2010, 4.)

Kotieläintilojen sopimustuotannossa tuottaja sitoutuu toimittamaan eläimensä teurastamolle ja teurastamo sitoutuu ostamaan koko hänen tuotantonsa. Sopimustuotanto tarkoittaa tuottajan kannalta varmaa menekkiä tuotteelle ja teurastamolle perustaa pitkäjänteiseen lihanhankinnan volyymin suunnitteluun. Liha-alalla ei ole Suomessa yleistä sopimusmallia vaan sopimukset poikkeavat toisistaan eri teurastamoiden välillä. (Jaakkola ym. 2013, 83.)

Maatilan tuotteestaan saama hinta eli tuottajahinta muodostuu enenevissä määrin markkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaisesti, mutta myös EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla vaikutetaan tuotannon tasoihin ja sitä kautta niiden hintoihin (Kotilainen ym. 2010, 7). Esimerkiksi lihantuotannossa tuottajan ei kuitenkaan ole mahdollista aktiivisesti toimia markkinamuutosten pohjalta ja vaikuttaa sen myötä saamiinsa tuottoihin. Kotieläintuottajien ei ole näet mahdollista varastoida tuotteitaan ja tulla tuotteineen markkinoille, kun hinta on korkealla. (Jaakkola ym. 2013, 83.)

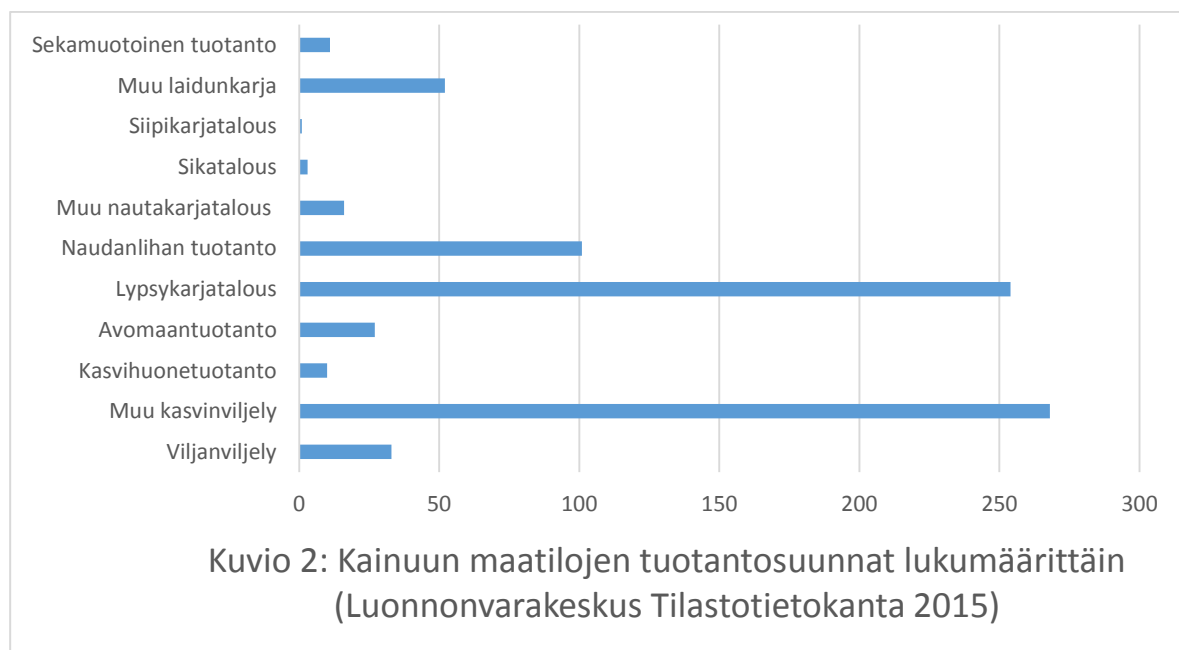
2.2 Kainuun maatalouden tuotantorakenne

Vuonna 2015 Kainuun alueella toimi 776 maatalous- ja puutarhayritystä. Suomen EU-jäsenyyden aikana Kainuun maatilojen lukumäärä on tippunut 57 prosenttia eli rakennemuutos näkyy selvästi myös Kainuun maatalouden tuotantorakenteessa. (Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2015; Maatilojen lukumäärä alueittain 1995-2012.) Suomen EU-aikana erityisesti lihantuotanto on vähentynyt Kainuussa runsaasti (Kainuun maa- ja elintarviketalouden teemaohjelma 2014-2020, 3).

Perustan Kainuun maataloudelle muodostavat edelleen lypsy- ja lihakarjatilat. Viljanviljelyä päätuotantosuuntanaan harjoittavia tiloja on Kainuussa vähän koko

Suomen lukuihin verrattuna. Rakenne-eron syynä on erityisesti Etelä-Suomen pidempi kasvukausi, suurempi lämpökertymä sekä maaperän parempi hedelmällisyys, jotka suosivat enemmän viljanviljelyä. (Vihinen 2004, 286.) Kainuun pohjoinen sijainti on taas sopivampi kotieläintuotantoon. Viime vuosien investoinneista pääosa on suuntautunut lypsykarjatalouteen. (Kainuun maa- ja elintarviketalouden teemaohjelma 2014-2020, 4.)

Kainuun viljelyalasta 66 prosenttia on nurmella ja 17 prosentilla viljellään rehuviljaa kotieläinten ravinnoksi. Luonnonmukaisen maatalouden eli luomun osuus peltoalasta on Kainuussa koko Suomeen verrattuna isompi ja se nähdäänkin Kainuun maatalouden teemaohjelmassa yhtenä Kainuun maatalouden vahvuutena. (Kainuun maa- ja elintarviketalouden teemaohjelma 2014 - 2020, 4)



3 MAATALOUS YRITYSTOIMINTANA

Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai useamman henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, joka tähtää kannattavaan tulokseen (Tilastokeskus 2016). Haapanen, Heikura ja Leino (2004, 51 – 52) kuvaavat tämän päivän maataloutta yritystoimintana, jolla on toimialana omat erityispiirteensä. Maatilan perustehtävä on muiden yritysten tavoin taloudellisen tuloksen tuottaminen eli voiton saaminen. Myyntitulojen on katettava sen aiheuttamat kustannukset, jolloin toiminnasta syntyy voittoa. Kannattamattoman liiketoiminnan harjoittaminen ei ole ennen pitkää mahdollista. (Kotro 2007, 14.)

Maatilalla on oma toiminta-ajatuksensa eli liikeideansa siitä, miten se ansaitsee rahaa. Toiminta-ajatus perustuu markkinoiden tarpeisiin, tilan voimavaroihin ja yrittäjän omaan ammattitaitoon. Kannattavan toiminnan harjoittaminen voidaan nähdä maatalousyrittämisen päätavoitteena, mutta taustalla vaikuttavat usein myös muut tavoitteet esimerkiksi pyrkimys viihtyisään elinympäristöön, sosiaaliin kontakteihin tai vapaa-aikaan. (Haapanen ym. 2004, 51-53; Enroth ym. 2008, 26.)

Kuten muihinkin yrityksiin, myös maatalouteen kuuluvat riskit eli mahdollisuus menetyksiin tai epäonnistumiseen. Olennaisia riskejä maataloudessa ovat henkilöriskit, sääoloista aiheutuvat vahinkoriskit sekä toiminnan epävarmuuteen liittyvät liikeriskit, kuten kysynnän muutokset tai raaka-aineiden hinnannousu. (Haapanen ym. 2004, 51-53.)

Maataloudelle ominaisia piirteitä toimialana ovat läheinen suhde luontoon, toiminnan pysyvyys, riippuvuus julkisesta tuesta sekä siihen liittyvä toiminnan vahva ulkoinen ohjaus (Haapanen ym. 2004, 53-54; Laurila 2004, 396). Maatalous on toimialana hyvin pääomavaltainen. Tuotantoon tarvitaan koneita, rakennuksia ja peltoa. Pääomavaltaisuudesta kertoo se, että investointien arvo maatalouden arvonnäkökulmasta on melkein 40 prosenttia ja maatalouden osuus kansantalou-

den kokonaisinvestoinneista on alan bruttokansantuote-osuutta suurempi. (Ahlstedt ym. 2015, 5.)

Luonnon lait määrittävät osaltaan koko maatalouden liiketoiminnan ehdot. Suomi on maailman pohjoisin maatalousmaa eli maatalouden harjoittamisen suhteen toimitaan äärioloissa. (Niemelä 2008, 7.) Kasvukausi on rajallisen pituinen ja sääolot vaikuttavat olennaisesti sadon kehittymiseen. Lämpimenoaikaa ei ole teollisuuden tavoin mahdollista lyhentää vaan sato on valmis vasta syksyllä. Myös lehmän on synnyttävä vasikka kerran vuodessa, jotta se voi tuottaa maitoa. Eläinten ja luonnon kanssa tehtävä työ on tehtävä biologian asettamissa rajoissa monista muista toimialoista poiketen. (Haapanen ym. 2004, 54.) Liiketoiminnan yhteydessä maatalouden tehtävä on pitää yllä suomalaista perinnemaisemaa ja huolehtia luonnon ja maiseman monimuotoisuudesta (Laurila 2004, 392).

Maatalousyritysten toiminta on usein muuhun yrity maailmaan verrattuna pysyvämpää ja pitkäjänteisempää. Yrity maailmassa startup-yrityksiä voidaan kehittää päämääränä myydä ne tulevaisuudessa voitollisesti pois. Maatilayrityksille taas ominaista on toiminnan jatkuvuus samassa suvussa sukupolvelta toiselle. (Haapanen ym. 2004, 53.)

Toiminnan vahvalla ulkoisella ohjauksella tarkoitetaan EU:n yhteisen ja sitä täydentävän Suomen kansallisen politiikan vaikutusta maatalouden toimintaan ja kehitykseen (Enroth ym. 2008, 6-8). Suomen maatalouspolitiikan perustana on EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. Jäsenvaltiot eivät voi toteuttaa siitä poikkeavaa maatalouspolitiikkaa ja kansallisen politiikan osuus on näin ollen lähinnä EU-säädöksiä täydentävä. (Maatalouspolitiikka 2016; Kansallinen maatalouspolitiikan valmistelu 2016.)

Euroopan Unionin maatalouspolitiikka pyrkii kehittämään unionin maataloustuotantoa ”tasapainoisella tavalla, ympäristö ja eläinten hyvinvointi huomioon ottaen sekä maaseutualueiden elinvoimaisuutta edistäen” (EU:n yhteinen maatalouspolitiikka 2016). Ilman Euroopan Unionin ja Suomen kansallisia maatalouteen koh-

distuvia tukitoimia Suomen maatalouden olisi mahdollonta toimia kannattavasti (Laurila 2004, 396).

3.1 Liiketoiminnan ominaispiirteet

Maatalouden liiketoiminnallinen kannattavuus muodostuu monesta eri tekijästä. Kannattavuuteen vaikuttavat erityisesti yrittäjän oma osaaminen ja onnistuminen, markkinoilla tapahtuvat hintojen muutokset sekä yhteiskunnan ohjaus. Jatkuvas-
sa muutoksessa oleva toimintaympäristö asettaa viljelijälle vaatimuksensa tilan toiminnan sopeuttamiseen siihen sopivaksi. Kaiken keskiössä on kuitenkin yrittä-
jä ja hänen kykynsä tehdä oikeita päätöksiä tuotantoa, markkinointia, rahoitusta ja resurssien hallintaa koskien. (Enroth ym. 2008, 6-9, 26.)

Pitkällä aikavälillä maatilalan menestyminen pohjautuu viljelijän valitsemaan toi-
mintastrategiaan. Strategialla tarkoitetaan valittuun päämäärään tähtäävän toi-
minnan suunnittelua ja toteuttamista esimerkiksi 10 tai 15 vuoden aikavälillä. (Enroth ym. 2008, 27.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus tutki vuonna 2007 ”Menestyvän maa-
tilayrityksen johtaminen” -hankkeessaan maatalousyritysten strategisten valinto-
jen merkitystä niiden taloudelliseen menestymiseen. Tutkimuksessa saatiin sel-
ville, että taloudellisesti parhaiten menestyi dynaamisten ja asiakassuuntautu-
neiden maatilayritysten ryhmä. Tällä tilaryhmällä tilojen historia nähtiin taloudel-
lista menestystä tukevana voimavarana ja kustannustehokkuus oli selvästi esille
noussut tavoite. Parhaiten menestyvät tilat olivat ”yritysmäisimpiä”, innovatiivisia,
uudistumiskykyisiä ja niitä johdettiin hyvin. Tämä auttaa jatkuvasti muuttuvassa
maatalouden toimintaympäristössä. (Vihtonen 2007, 3, 53.)

Tutkimuksessa parhaiten menestyneet tilat olivat myös vahvasti markkinasuun-
tautuneita. Niiden maataloustukien osuus liikevaihdosta oli muita ryhmiä pie-
nempi. Tutkimuksessa todettiin myös, että tilan pellot, rakennukset ja muut tuo-
tantovälineet eivät ole kriittistä kilpailuetua automaattisesti aikaansaavia tekijöitä.

Tärkeintä on yrittäjän kyky osata käyttää niitä parhaalla mahdollisella tavalla. (Vihtonen 2007, 55.)

Heikointa menestyminen oli perinnesidonnaisilla maatiloilla. Näillä tiloilla kustannustehokkuuteen liittyvä tavoitteellisuus oli heikkoa ja tilan historiaan sitoutuminen esti niiden kehitystä. Myöskään suuri tilakoko ei takaa kannattavaa toimintaa, jos yritys ovat tehoton ja esimerkiksi tilan toiminnan aiheuttamiin kustannuksiin suhtaudutaan välinpitämättömästi. (Vihtonen 2007, 3, 56.)

Rahoituksen suunnittelulla on maatilayrityksessä poikkeuksellisen suuri merkitys. Investointien osuus liiketoiminnassa on merkittävä ja tuotteiden myynnistä saatavat tuotot eivät yleensä ole vuoden sisällä säännöllisiä, kun myydään esimerkiksi viljaa, lihaa tai metsää. Tällöin rahaa sitoutuu käyttöpääomaan, koska menoja syntyy paljon ennen tulojen saamista. Usein laajentava tila joutuu investoimaan useaan kohteeseen yhtä aikaa, mikä hankaloittaa edelleen investointien tekemistä. (Haapanen ym. 2004, 165.)

Maatalousyritysten konkurssit ovat edelleen harvinaisia, mutta maataloudessa vallitseva talousahdinko on kiristänyt tilojen taloudellista tilannetta ja aiheuttanut maksuvaikeuksia. Katovuodet, tuotteiden ja tuotantopanosten hintojen muutokset tai muut vaikeasti ennustettavat syyt voivat romuttaa investointilaskelmissa arvioidun tilan maksuvalmiuden. Olennaiset riskit on huomioitava velkojen takaisinmaksukykyä arvioitaessa. Velkojen suuri määrä ei kuitenkaan yksin kaada tilan taloutta vaan se, että tulojen ja menojen erotuksesta ei jää varaa velkojen lyhentämiseen ja korkomenojen maksuun. Velkaantuneisuuden kasvaessa tilan toiminnan kannattavuuden tärkeys korostuu, kun yhä suurempi osa tuloista menee velkojen hoitoon. (Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto 2007, 17.)

3.2 Tarjonta ja kysyntä maailmanmarkkinoilla

Maataloustuottajan tuotteestaan saamaa korvausta kutsutaan tuottajahinnaksi. Suomessa maksettavat tuottajahinnat ovat sidoksissa EU-alueen markkinahin-

toihin, mutta Suomen tuottajahinnoilla on omat erityispiirteensä. Esimerkiksi sianlihan ja maidon markkinahintojen vaihtelu on ollut tavanomaisesti vähäisempää Suomessa kuin muualla EU:ssa. Kananmunista maksetaan EU:n verrattuna alempaa tuottajahintaa, koska niistä on ylitarjontaa. Maidon tuottajahinta on taas ollut tavanomaisesti EU:n keskimääräistä hintatasoa korkeampi. (Ahlstedt ym. 2015, 37.)

Markkinahintoihin vaikuttaa niin kansainvälisesti kuin myös Suomen osalta maataloustuotteiden kysynnän ja tarjonnan välinen tasapaino. Hyvä esimerkki tarjonnan muuttumisen vaikutuksesta on maitokiintiöjärjestelmän poistuminen EU:ssa 31.3.2015 alkaen. Tähän asti maidontuotannon määrää rajoitettiin EU:n myöntämällä maitokiintiöillä, mutta tuotantorajoitusten poistuttua maitoa saa tuottaa EU-alueella ilman tilakohtaisia rajoituksia. (Jaakkola ym. 2013, 16.) Tästä on seurannut EU-alueen maidon tuotannon eli tarjonnan lisääntyminen osassa jäsenmaita (Komission delegoitu asetus 2016, 1).

Tarjonnan lisääntyminen suhteessa kysyntään on aiheuttanut laskupainetta maidon tuottajahintoihin niin Suomessa kuin koko Euroopassa ja mediassa on alettu puhua vallitsevasta maitokriisistä (Ahlstedt ym. 38; Komission delegoitu asetus 2016, 1). Vuoden 2015 alusta alkaen maidon tuottajahinta on laskenut Suomessa 42 sentistä litralta 37 senttiin ja erityisesti paljon viime vuosina investoineiden maitotilojen asemaa on pidetty taloudellisesti tukalana (Maidon tuottajahinnat 2016.)

Maataloustuotteiden kysyntä muodostuu pitkällä aikavälillä väestöpohjan rakenteesta ja tulonmuodostuksesta. Maan väestön ikärakenne ja etninen tausta vaikuttavat elintarviketarpeisiin sekä kulutusmieltymyksiin, eli siihen millaisia elintarvikkeita ihmiset haluavat tai voivat ostaa. Väestörakenteen muutokset tapahtuvat kuitenkin pitkällä aikavälillä ja niihin osataan ennalta varautua. (Jaakkola ym. 2013, 7.)

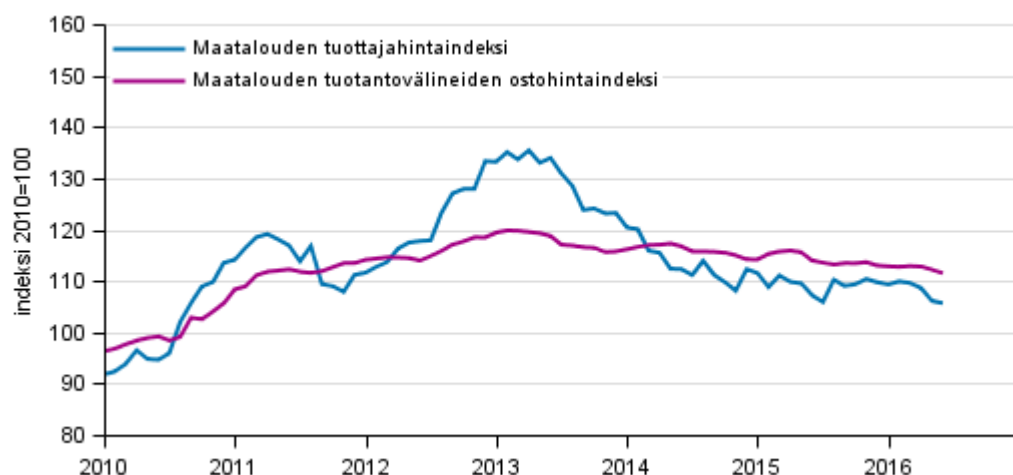
Lyhemmällä aikavälillä kysynnän voimakkuudelle on olennaista kotitalouksien ostovoima ja talouskasvu. Esimerkiksi taloudellisesta heikkona aikana kuluttaja

voi ajatella, että hänellä ei ole varaa ostaa kalliimpaa tuotetta, jolloin sen kysyntä laskee. Kysynnän merkittävä lasku taas alentaa markkinahintoja. (Jaakkola ym. 2013, 7.)

3.3 Tuotantovälineiden hintakehitys

Olennaista Suomen maatalouden liiketoiminnan kannattavuudelle viime vuosina on ollut kuviossa 3 huomattava maatalouden tuotantovälineiden kallistuminen suhteessa maatalouden tuottajahintoihin (Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015, 60). Tuotantovälineillä tarkoitetaan tuotantoon tarvittavia panoksia, kuten traktoreita, maatalousrakennuksia, rehuja eläinten ravinnoksi, lannoitteita ja polttoaineita (Jaakkola ym. 2013, 24).

Tuotantovälineiden hintakehitys on ollut Suomessa poikkeuksellista verrattuna moniin muihin EU-maihin. Viime vuosina erityisesti energian ja lannoitteiden hinnat ovat nousseet, mutta kahden viime vuoden aikana talouden taantuma on hillinnyt yleistä tuotantovälineiden hinnan nousua. (Ahlstedt ym. 2015, 60.)



Kuvio 3: Maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi (verkkojulkaisu). 2016. Suomen virallinen tilasto (SVT)

Tuottajahinnat ja tuotantovälineiden hinnat muodostavat selkeän yhteyden maatalouden kannattavuuteen. Tuottajahintojen noustessa tilan tuottojen määrä kasvaa, kun taas tuotantopanosten kallistuminen heikentää tilan kannattavuutta kustannusten noustessa. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 26.)

Vilja- ja öljykasvit ovat joko välillisesti tai suoraan elintarviketalouden merkityksellisin osa, koska niiden hinnanmuutokset vaikuttavat kaikkien elintarvikkeiden hintoihin ja kannattavuuteen. Kotieläintilat käyttävät eläinten ravintona vilja- ja öljykasveja, jolloin niiden hintojen muutokset näkyvät tilojen tuotantokustannuksissa. Kasvinviljelytiloilla hinnanmuutokset taas näkyvät suoraan tulojen muutoksena. (Jaakkola ym. 2013, 28-32.)

3.4 Maatalouden tuet

Suomen EU-jäsenyyden myötä maataloustukien merkitys alan liiketoimintaan on noussut merkittävästi. Tukien merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on Suomessa selvästi suurempi kuin muissa EU-maissa. (Niemi. 2014, 57.) Kotieläin- ja kasvinviljelytulot muodostavat edelleen suurimman osan maatalojen tuotoista, mutta maataloustukien merkitys koko elinkeinolle on tänä päivänä olennainen. Keskimäärin noin kolmannes tilojen tuotoista muodostuu maataloustuksista. (Laurila 2003, 363-365; Tauriainen 2016.)

Maataloustukien perustan muodostavat Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita täydennetään Suomen valtion omilla maataloustuilla sekä EU:n osittain rahoittamilla tuilla. Tuotannon kannattavuutta ylläpitävien tukien lisäksi viljelijän on mahdollista saada tilan kehittämistä varten investointitukea sekä nuorten viljelijöiden aloitustukea. Euroopan unionille maatalouspolitiikasta aiheutuvien menojen osuus on suuri. Vuonna 2015 maatalouspolitiikkaan käytettiin 39 prosenttia EU:n budjetista. (Ahlstedt ym. 2015, 49; Maatalouden tuet 2016).

Nykyisen maatalouspolitiikan tavoitteiksi on nimetty: ”Maanviljelijöiden auttaminen riittävään elintarviketuotantoon EU:n alueella, elintarvikkeiden turvallisuuden varmistaminen, hintojen epävakaudesta ja markkinakriiseiltä suojaaminen, tilojen nykyaikaistaminen, maaseutuyhteisöjen elinvoimaisuuden tukeminen monipuolistamalla niiden elinkeinoelämää, elintarviketeollisuuden työpaikkojen luominen ja säilyttäminen sekä ympäristön ja eläinten hyvinvoinnin suojeleminen”. (Maatalous 2016; Maatalouden tuet 2016.)

Euroopan unionin maksamia suorita tukia ovat Suomessa perustuki, viherryttämistuki, nuoren viljelijän tuki sekä tuotantosidonnainen tuki. Tukien maksuperusteena ovat tuesta riippuen tilan pinta-ala, eläinmäärä ja teurastettujen eläinten määrä. (EU:n suorat tuet 2016; Laki Euroopan unionin suorista tuista maataloudelle 193/2013.) Suomen erityisolot huomioon ottavat kansalliset tuet täydentävät tukikokonaisuutta. Kansallisten tukien maksaminen edellyttää aina EU:n komission hyväksynnän. (Maatalouden tuet 2016.)

Euroopan unioni päivittää säännöllisin väliajoin maatalouspolitiikkansa tavoitteita ja sen toimeenpanoa. Nykyinen toimeenpano on voimassa vuosina 2015 – 2020. (EU:n suorat tuet 2016.) Viimeisimmissä uudistuksissaan Euroopan unioni on tukipolitiikallaan pyrkinyt lisäämään maatalouden markkinasuuntautuneisuutta. Tuotannosta irrotettujen tukien määrää on lisätty ja tuotantorajoitteita on poistettu. Näin ollen viljelijät voivat paremmin vastata markkinoiden kysyntään. (Jaakkola ym. 2013, 14.)

4 MAATALOUDEN TALOUDELLISET TUNNUSLUVUT

Taloudelliset tunnusluvut selvittävät yrityksen taloudellista tilannetta yrityksen tilinpäätöksen tietojen pohjalta. Yrityksen tuloslaskelmasta ja taseesta saadaan tarvittavat tiedot tunnuslukujen laskemiseksi. (Kallunki, Kytönen & Martikainen 2002, 73.) Maatiloilla tehdään harvoin erillisiä tilinpäätöksiä, ellei tilan liiketoimintaa ole yhtiöitetty. Tämä johtuu siitä, että kirjanpitolaki (1:1a) ei velvoita maataloudenharjoittajaa muita yrityksiä vastaavaan kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, vaan veromuistiinpanojen on täytettävä Verohallituksen päätöksen (1276/2007) vaatimukset. Virallisen tuloslaskelman ja taseen puuttuessa, OP Ryhmässä maataloasiakkaiden taloudellista tilannetta analysoidaan Maatalouden lisätieto (M1)- ja veroilmoituslomakkeiden tietojen perusteella tehtävällä maatalon talousanalyysillä.

Maatalouden taloudellisen tilanteen analysoinnissa käytetään keskeisiä yritystoiminnan tunnuslukuja sekä toimialaan sopivia omia tunnuslukuja (Enroth & Pellinen 2008, 67). Tunnusluvut jaotellaan alaotsikoihin kannattavuuden, vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden tunnusluvuiksi (Haapanen ym. 2004, 128.) Tunnuslukujen lisäksi yrityksen liiketoiminnan kehittymistä kuvataan yrityksen kasvusta kertovilla luvuilla. Kasvua pidetään osoituksena yrityksen taloudellisesta menestyksestä (Kinnunen ym. 2002, 115).

Virallisten maatalouden taloudellisten tunnuslukujen laskennassa keskeisessä asemassa on maataloudenharjoittajien itse tehdyn työn huomioon ottaminen. Maataloudenharjoittajat tekevät itse pääosan tilan töistä, mutta eivät voi maksaa itselleen verotuksessa huomioon otettavaa palkkaa. (Enroth & Pellinen 2008, 67.)

4.1 Kasvu

Yrityksen kasvua pidetään tärkeänä liiketoiminnan menestymisen mittarina, mutta aina voimakaskaan kasvu ei tuo yritykselle lisää arvoa (Kallunki 2015, 112.) Maataloudessa toiminnan jatkuva kehittäminen toimintaympäristöön soveltuvaksi on välttämätöntä toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi. Usein kehittäminen vaatii myös mittavia investointeja tuotantovälineisiin. (Enroth ym. 2008, 82.) Yrityksen kasvua voidaan pitää Kallungin (2014, 111) mukaan todellisena, jos kasvuun tarvittava sitoutuneen pääoman lisäys tuottaa enemmän kuin sen rahoittaminen aiheuttaa kustannuksia.

Maatilojen kasvua voidaan kuvata esimerkiksi liikevaihdon, kotieläintuottojen tai tuotantomäärien kehityksellä. Tilan liikevaihdon suuruuteen vaikuttavat tuotannon suuruuden lisäksi esimerkiksi maksettavat tuottajahinnat ja tukien maksamiset, joihin maatilayrittäjä ei itse voi suoraan vaikuttaa. Tilan toimintaa on kuitenkin mahdollista ohjata tukien maksamista suosivaan suuntaan. Tuotantomääriä tai kotieläintuottoja, kuten lehmien keskimääräisen maitotuotoksen kasvua tarkastelemalla, saadaan selville paremmin myös yrittäjän oman toiminnan vaikutus tuotannon kehitykseen (Kemppinen & Leinonen 2016).

4.2 Kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut

Kallunki ja Kytönen (2002, 74) kuvailevat kannattavuutta yrityksen kyvyksi tuottaa liiketoiminnallaan enemmän tuloja, kuin mitä tulojen hankkiminen aiheuttaa menoja. Kannattavuus määritellään yleensä yrityksen pitkän aikavälin tulontuottamiskyvyksi, koska yrityksen tulot ja menot vaihtelevat investointien ja suhdannevaihteluiden mukaan.

Maatalouden kannattavuuden tunnusluvut voidaan jakaa Pellisen ja Enrothin (2008, 68) mukaan euromääräisiin ja suhteellisiin tunnuslukuihin. Euromääräiset tunnusluvut kertovat tilan kannattavuudesta euroissa, kun taas suhteelliset tun-

nusluvut kertovat kuinka paljon euroja on saatu suhteessa tuotantoon sitoutuneeseen pääomaan. Kannattavuuden arvioinnissa kannattaa arvioida sekä euromääristä että suhteellista kannattavuutta, jotta saadaan kuva sekä euromääristä kannattavuudesta että myös toimintaan sitoutuneen pääoman tuotosta. Maitotila voi saada esimerkiksi suuren työmäärän ansioista riittävän yrittäjätulon, mutta suhteellinen kannattavuus voi olla heikompi.

Yrittäjänvoitto on tunnusluku, joka kuvaa yrityksen euromääristä kannattavuutta (Enroth & Pellinen 2008, 68). Yrittäjänvoitto saadaan vähentämällä maatalan kokonaistuotosta kaikki tuotantokustannukset. Tuotantokustannuksissa otetaan huomioon myös yrittäjäperheen palkkavaatimus sekä oman pääoman korkovaatimuskustannukset (Tunnusluvut 2016). Yrittäjänvoitto kertoo, onko omalle työlle ja omalle pääomalle saatu määriteltyjen vaatimusten mukaiset korvaukset (Käsitteiden selityksiä 2016).

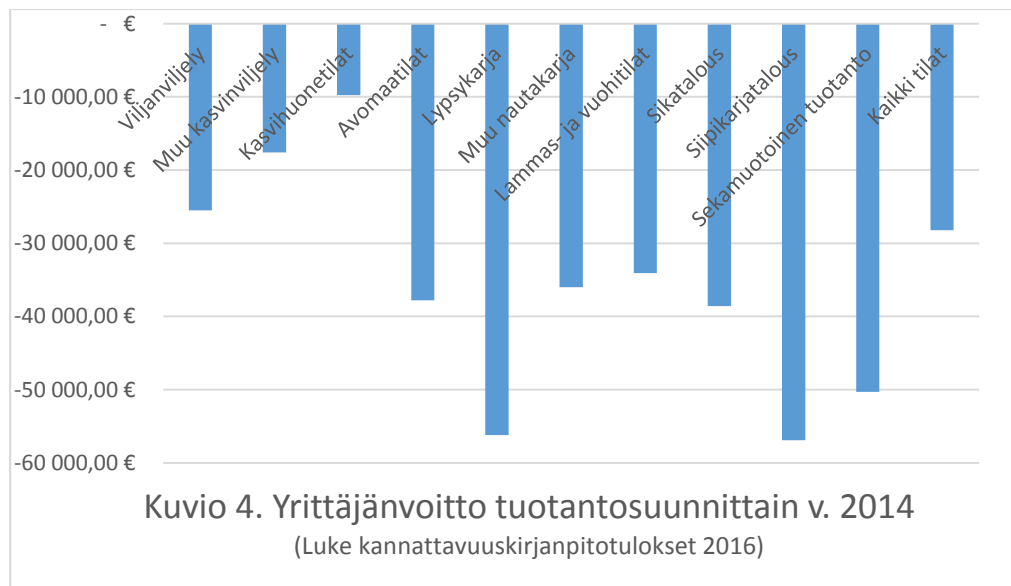
yrittäjänvoitto = tilan kokonaistuotto – tuotantokustannukset (sisältäen yrittäjien palkka- ja korkovaatimuksen)

Yrittäjäperheen palkkavaatimus määräytyy vuosittain maataloustyöntekijän tuntipalkan mukaisesti. Vuonna 2015 tuntipalkkavaatimus oli 15,60 euroa. Palkkavaatimus kerrotaan työkirjanpitoon perustuvalla yrittäjäperheen työtuntimäärällä. (Käsitteiden selityksiä 2016.)

Oman pääoman korkovaatimus tarkoittaa yrittäjäperheen oman pääoman käytöstä aiheutuvaa kustannusta. Korkovaatimus lasketaan kertomalla tilikauden alun ja lopun keskiarvona laskettava oma pääoma laskentakorkokannalla. Oman pääoman korkovaatimuksen laskemiseksi on tiedettävä myös tilan oman pääoman määrä, joka saadaan yrityksen taseesta. (Enroth & Pellinen 2008, 56.)

Oma pääoma lasketaan vähentämällä maatalan omaisuudesta velat. Omaisuuteen lasketaan: Tuotanto-oikeudet, maaomaisuus (pellot), rakennukset, salaojat, koneet ja kalusto, muu käyttöomaisuus, osakkeet ja osuudet, tuotantopanosten varastot, tuotevarastot, kotieläimet, muu vaihto-omaisuus, saamiset ja rahoitusomaisuus. Vuodesta 2010 alkaen on ollut käytössä laskentajärjestelmä, joka

määrittää kullekin yritykselle tilakohtaiseen riskiin perustuvan laskentakoron. Korko on keskimäärin 5,5:n ja 6,5:n välillä. (Käsitteiden selityksiä 2016.) Myös yrityksen oman pääoman suuruus vaikuttaa näin ollen merkittävästi myös yrittäjänvoittoon.



Kuviosta 4 käy ilmi, että vuonna 2014 yrittäjänvoitto on ollut maataloudessa tuotantosuunnasta riippumatta negatiivinen. Näin ollen omalle työlle ja pääomalle ei ole maataloudessa saatu palkka- ja korkovaatimusten mukaista korvausta (Enroth & Pellinen 2008, 72). Kaikki tilat huomioiden maatalojen yrittäjänvoitto oli keskimäärin 28 200 euroa negatiivinen.

Suomen maatalouden viralliset kannattavuusluvut tuottaa Maa- ja metsätalousministeriön alainen Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT). Virallisissa kannattavuusluvuissa käytetään keskeisenä tunnuslukuna *kannattavuuskerrointa*. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 7.)

Kannattavuuskerroin mittaa tilan suhteellista kannattavuutta kertoen, montako prosenttia yrittäjän palkkatavoitteesta ja oman pääoman korkotavoitteesta on saavutettu (Tauriainen 2016). Kannattavuuskerroin lasketaan jakamalla maatalouden yrittäjätulo yrittäjäperheen palkka- ja korkovaatimuksen yhteissummalla. Palkka- ja korkovaatimus lasketaan samoin kuin edellä yrittäjänvoiton kohdalla.

Yrittäjätulo saadaan vähentämällä myynti- ja tukituotoista tuotantokustannukset. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 14, 15.)

$$\text{Kannattavuuskerroin} = \text{yrittäjätulo} / (\text{palkkavaatimus} + \text{korkovaatimus}) * 100$$

Kannattavuuskerroin on muiden alojen yritysten kannattavuutta kuvaavista tunnusluvuista poikkeava. Usein yritysten kannattavuutta mitataan yritykseen sijoitetun pääoman tuotolla. Erilaisen tunnusluvun perusteena on pidetty sitä, että ”maataloustyöntekijä ei ole puhdas kapitalistinen yrittäjä vaan samalla oman tilansa työntekijä” (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 11.)

MTT:n tilastoissa kannattavuuskertoimella mitattuna maatalouden kannattavuus on ollut vuodesta toiseen heikko (Maatalouden kannattavuuslaskenta 2009, 11). Viimeisin valmistunut tulos maatalojen kannattavuuskertoimista on vuodelta 2014. Silloin kannattavuuskerroin oli 0,37 ja edeltävinä vuosina (2013 ja 2012) 0,40 ja 0,37 (Kannattavuuskerroin tuotantosunnittain 2016.) Luvut kertovat, että saaduilla yrittäjätuloilla on pystytty kattamaan alle puolet oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta (Enroth & Pellinen, 2008, 78.)

Valtionalouden tarkastusvirasto tuo tuloksellisuustarkastuskertomuksessaan (199/2009) esille viralliseen maatalouden kannattavuuden laskemiseen liittyviä epäkohtia. Tarkastusvirasto huomauttaa, että kannattavuuskerrointa laskettaessa kirjanpitotilat ovat kirjanneet moninkertaisia työtuntimääriä verrattuna Työteho-seuran tekemiin selvityksiin maataloustyöhön käytettävästä ajasta. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 30, 55.)

Lisäksi tunnuslukua laskettaessa maatilayritysten omaksi pääomaksi luetaan myös valtion rahoittamat pääomahyödykkeet (esim. investointituet). Valtion maksamia pääomia ei siis erotella viljelijöiden itsensä maksamista, vaan kaikelle pääomalle vaaditaan samaa laskennallista korkotuottoa. Tämä vaikuttaa kannattavuuskerrointa laskettaessa tilan oman pääoman määrään. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 39-40.)

Muita tarkastusviraston esille tuomia epäkohtia ovat MTT:n käyttämien poistoprosenttien suuruus verrattuna viljelijöiden neuvontajärjestöjen käyttämiin prosentteihin, sekä epälooginen viljelijöiden palkkamääritys. Näin ollen tarkastusvirasto pitää todennäköisenä, että MTT:n laskema kannattavuuskerroin antaa todellisuutta pessimistisemmän kuvan viljelijöiden tuntipalkasta ja oman pääoman tuotosta. Maatalouden neuvontajärjestöjen ja rahoitusasiantuntijoiden mukaan maatalous ei ole Suomessa niin huonosti kannattavaa toimintaa kuin Suomen viralliset laskennat osoittavat. (Maatalouden kannattavuuden laskenta 2009, 55.)

Yrittäjävoittoa ja kannattavuuskerrointa ei käytetä tutkimuksessa taseen tietojen ja maatilojen työtuntimäärien puuttuessa, mutta ne tuodaan esille niiden ollessa yleisimmät maatalouden kannattavuutta kuvaavat tunnusluvut. Opinnäytetyössä kannattavuutta kuvataan tunnusluvuilla, jotka saadaan selvitettyä Osuuspankin talousanalyysien pohjalta.

Käyttökate ja *käyttökateprosentti* ovat tunnuslukuja, jotka kertovat kuinka paljon yritystoiminnasta jää tuloja korkojen ja poistojen kattamiseen sekä yrittäjän voitoksi. Käyttökate on liiketoiminnan tulos, eli tulot vähennettynä menoilla. Käyttökateprosentti kertoo käyttökateen prosentuaalisen osuuden liikevaihdosta. (Enroth & Pellinen 2008, 69.)

Käyttökate = Liiketoiminnan tuotot – Liiketoiminnan menot

*Käyttökateprosentti = Käyttökate/Liiketoiminnan tuotot * 100*

Käyttökateprosentti on tunnuslukuna hyvin toimialakohtainen. Mitä enemmän yrityksen toiminta vaatii investointeja liikevaihdon määrän nähden, sitä suurempi käyttökateen on oltava. Maataloudessa käyttökateen on oltava melko suuri, koska liikevaihto on yleensä pieni verrattuna sijoitettuun pääomamäärään. (Enroth & Pellinen 2008, 69.) Keskimäärin maitotilojen, joille on tehty Osuuspankin talousanalyysi, käyttökateprosentti on noin 30. Tuotantosunnan keskiarvoa heikompi käyttökate pidetään merkinä ongelmista tilan tuotannossa.

Käyttökatteen kohdalla on otettava huomioon myös tilan käyttämän vuokrauksen määrä. Maatilalla voi olla toiminnassaan käytössä esimerkiksi vuokrapeltoa, vuokrakoneita ja vuokrarakennuksia, jotka sisältyvät käyttökate laskettaessa maatalouden menoihin. Näin ollen käyttökate jää pienemmäksi. Omia tuotantovälineitä käyttävällä tilalla pellon, koneiden ja rakennusten kustannukset taas ovat poistoja ja pääoman korkovaatimusta, joita ei vielä käyttökate laskettaessa huomioida. Näillä tiloilla käyttökatteesta tulee suurempi. (Enroth & Pellinen 2008, 69.)

Käyttökateprosentin lisäksi kannattavuutta kuvataan tutkimuksessa vertaamalla tilan kokonaistulosta liikevaihtoon, jolloin saadaan selville *kokonaistulos-%*. Kokonaistulos muodostuu Osuuspankin talousanalyysissä maatalouden nettotuloksesta sekä mahdollisista metsätalouden, palkkatyön, muun elinkeinotoiminnan kuin maa- ja metsätalouden sekä muiden tulonlähteiden palkkatuloista. Kokonaistuloksessa muiden tulojen määrät ovat yleensä pienet, koska kohderyhmän tilat ovat panostaneet kovasti maatalouteen. Useamman vuoden jaksolla tilan kokonaistuloksen olisi yllettävä positiiviseen arvoon. (OP 1a.)

4.3 Vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut

Vakavaraisuus kuvaa yrityksen oman ja vieraan pääoman osuutta yrityksen koko pääomasta (Kallunki & Kytönen 2002, 80). Omalla pääomalla tarkoitetaan yrityksen rahaomaisuutta, joka kuuluu yrityksen omistajille ja vieraalla pääomalla yrityksen ulkopuolista rahoitusta, tyypillisimmin rahoituslaitosten myöntämiä lainoja (Enroth & Pellinen 2008, 55; Kotro 2007, 63).

Yritys on sitä vakavaraisempi, mitä suurempi osuus yritystoiminnasta on rahoitettu omalla pääomalla. Vahva vakavaraisuus parantaa yrityksen kykyä kestää taloudellisia riskejä. Näin ollen taloudellisesti haastavina aikoina, jolloin liiketoiminnan tuotot ovat matalampia, yrityksen vakavaraisuus korostuu entisestään. (Kallunki & Kytönen 2002, 80; Kotro 2007, 139.)

Maataloudessa jatkuvasti vaikuttanut rakennemuutos on kasvattanut pääoman määrää. 2000-luvun alusta alkaen kokonaispääoman määrä tilaa kohti on kaksinkertaistunut. Tilojen vakavaraisuus on pysynyt edelleen hyvänä, vaikka velkojen määrä on kasvanut pääoman kasvua nopeammin. Velkaisuudessa tilojen ja tuotantosuuntien välillä on huomattavissa kuitenkin suuria eroja. (Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015, 62.)

Omavaraisuusaste on yleinen yrityksen pääomarakennetta kuvaava tunnusluku. Se kuvaa yrityksen oman pääoman suhdetta yrityksen koko omaisuuteen, joka saadaan taseesta. (Enroth & Pellinen 2008, 80.) Mitä korkeampi omavaraisuusaste, sitä vakavaraisempi yritys on (Tunnusluvut 2016). Omavaraisuusaste kertoo yrityksen kyvystä kestää tappioita ja vastata taloudellisista sitoumuksista pitkällä aikavälillä (Omavaraisuusaste 2016). Vahva omavaraisuusaste on myös sidoksissa rahoituksen saamiseen edellytyksiin esim. investointeja tai tilapäisiä maksuvalmiusongelmia varten (Enroth & Pellinen 2008, 80).

Maatalouden omavaraisuusasteet ovat yleensä melko korkeat, koska maatalous sitoo tuottoon nähden runsaasti pääomaa (Enroth & Pellinen 2008, 80). Luonnonvarakeskuksen kannattavuuskirjanpidossa tilojen keskimääräinen omavaraisuusaste oli 76 prosenttia (Tunnusluvut 2016). Yleisesti yrityksen omavaraisuusasteen hyvänä arvona pidetään yli 40 prosenttia. (Enroth & Pellinen 2008, 80).

$$\text{Omavaraisuusaste-\%} = \text{Oma pääoma} / \text{taseen loppusumma} - \text{saadut ennakot} * 100$$

Toinen maataloudessa yleisesti käytetty vakavaraisuutta kuvaava tunnusluku on *suhteellinen velkaantuneisuus*. Siinä kuvataan yrityksen velkojen suhdetta liikevaihtoon. Suhteellisen velkaantuneisuuden ollessa suuri, tilan liikevaihdosta joudutaan käyttämään tällöin myös suuri osa velkojen hoitoon. (Enroth & Pellinen 2008, 81.)

$$\text{Suhteellinen velkaantuneisuus} = \text{Yrityksen velat} / \text{Liikevaihto} * 100$$

Maatiloilla suhteellisen velkaantuneisuuden arvo voi olla suuri, vaikka sen oma-varaisuusaste olisikin hyvä, koska tuotanto vaatii liikevaihtoon nähden runsaasti pääomaa. Myös suhteellinen velkaantuneisuus on hyvin toimialakohtainen tunnusluku, ja sen arvot vaihtelevat paljon myös eri tuotantomuotojen välillä. Maatalouden neuvontajärjestö ProAgria linjaa suhteellisen velkaantuneisuuden tarkkailu- arvoksi 100 prosenttia liikevaihdosta ja erityisseurantaa vaativaksi rajaksi 200 prosenttia liikevaihdosta. (Enroth & Pellinen 2008, 81.)

2000-luvun alusta maatilojen keskimääräinen suhteellinen velkaantuneisuus on noussut 60 prosentista yli 80 prosenttiin. Osasyynä suhteellisen velkaantuneisuuden nousulle nähdään maatilojen liikevaihdon kasvun hidastuminen. (Ahlstedt ym. 2015, 63.)

Suhteuttamalla tilan velat käyttökatteeseen saadaan tunnusluku, joka kertoo tilan velkaisuudesta. Suhteellisesta velkaantuneisuuden tunnusluvusta poiketen käyttökatteen suhteuttaminen velkoihin ottaa huomioon myös tilan panoskäytön, koska käyttökatteessa tuloista on vähennetty tuotantomenoja, palkkausmenot ja yrittäjän palkkavaatimus. Tunnusluvun arvon ollessa alle 5, velkaisuutta pidetään kohtuullisena (OP 1a).

Lisäksi vakaavaraisuuden tunnuslukuina tutkimuksessa käytetään tilan vastuumäärää suhteessa lehmämäärään sekä maavakuuksien määrää suhteessa tilan vastuisiin. Vertaamalla vastuumäärää tilan lehmämäärään, voidaan laskea tilan velkamäärä lehmää kohden. Jos tunnusluvussa otetaan huomioon pelkästään tuotantorakennuksen investointia varten otettu velkamäärä, voidaan laskea tuotantorakennuksen lehmäpaikan hinta. Tässä ohjearvona voidaan pitää enintään 10 000 euroa lehmää kohden, mutta välittömästi investoinnin jälkeen vastuumäärä voi olla korkeampi. (OP 1a.)

Suuri maavakuuksien määrä parantaa tilan vakavaraisuutta. Metsät ja pellot ovat helposti realisoitavaa omaisuutta. Niille on helppo määrittää arvo ja ne käyvät hyvin kaupaksi verrattuna esimerkiksi tuotantorakennuksiin tai konekalustoon. (Leinonen 2016.)

4.4 Maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut

Maksuvalmius kuvaa yrityksen lyhyen aikavälin rahoituksen riittävyyttä, eli kykyä selviytyä sen lyhytaikaisista maksusitoumuksista. Usein yrityksen maksuvalmiutta kuvataan jakamalla lyhytaikainen rahoitusomaisuus tai nopeasti rahaksi muutettava omaisuus lyhytaikaisella vieraalla pääomalla. Näin saadaan tietoa siitä, kuinka hyvin yritys kykenisi maksamaan sen lyhytaikaiset velkasitoumukset, jos yrityksen toiminta lopetettaisiin yllättäen. Maksuvalmius on sitä parempi, mitä enemmän yrityksellä on rahaa tai rahaksi muutettavaa omaisuutta verrattuna lyhytaikaiseen velkaan. (Kallunki & Kytönen 2002, 84-86.)

Usein käytettyjä maksuvalmiuden tunnuslukuja ovat Quick ratio ja Current ratio, Quick ratio kertoo yrityksen kyvyn selvitä lyhytaikaisista veloistaan pelkällä rahoitusomaisuudellaan. Current ratiossa rahoitusomaisuuden lisäksi otetaan huomioon myös yrityksen vaihto-omaisuus. Vaihto-omaisuudella oletetaan olevan myyntiarvoa yrityksen likvidointi- eli selvitystilanteessa. Rahoitusomaisuudella tarkoitetaan yrityksen lyhytaikaisia saamisia, likvidiä rahaa sekä rahoitusarvopapereita. (Enroth & Pellinen 2008, 83; Kallunki & Kytönen 2002, 87.)

Quick ratio = Rahoitusomaisuus / Lyhytaikaiset velat

Current ratio = Vaihto-omaisuus + Rahoitusomaisuus / Lyhytaikaiset velat

Yli yhden olevaa Quick ration arvoa pidetään hyvänä arvona. Tällöin rahoitusomaisuuden arvo ylittää lyhytaikaisten velkojen määrän, eli maksuvalmius riittää niiden hoitamiseen. Maatalousyrityksen Quick ratiota laskettaessa on otettava huomioon, että yleensä maataloudessa tulo- ja menoerät eivät jaksotu tasaisesti ympäri vuoden, vaan kuukausien väliset erot ovat suuria. Tunnusluvun arvo ja samalla maksuvalmius voivat vaihdella paljon vuoden eri aikoina. Tästä syystä näiden tunnuslukujen käyttö maatilojen maksuvalmiuden arvioimisessa ei anna luotettavaa kuvaa. (Enroth & Pellinen 2008, 83.)

Current ratiossa hyvänä arvona pidetään vaihto- ja rahoitusomaisuuden vähintään kaksinkertaista määrää lyhytaikaisiin velkoihin nähden. Huomioon otettavaa

on vaihto-omaisuuden oikean arvon määrittäminen (Kallunki & Kytönen 2002, 87.) Maataloudessa vaihto-omaisuutta ovat kotieläimet, aineet ja tarvikkeet eli panosvarastot, tuotevarastot sekä muu mahdollinen vaihto-omaisuus (Taselaskelma 2016.)

Quick ja current ration arvojen laskemiseksi tarvitaan yrityksen taseen tietoja, joten niiden laskeminen ei ole mahdollista läheskään jokaisella maatilalla. Maksuvalmiutta selvitettiin opinnäytetyössä laskemalla tilan keskitalletus, sijoitukset Osuuspankissa sekä metsien ja peltojen käypä arvo yhteen ja jakamalla se vastuiden sekä liikevaihdon määrällä. Tunnuslukujen tavoitteena oli kuvata tilan helposti realisoitavan omaisuuden määrää suhteessa vastuisiin ja liikevaihtoon.

5 OP KAINUUN MAATALOUSASIAKKaidEN TALOUDELLINEN TILANNE

Opinnäytetyö toteutettiin määrällisenä tutkimuksena. Määrällisen tutkimuksen tutkimusprosessille on ominaista sen johdonmukainen eteneminen vaihe vaiheelta etukäteen laaditun suunnitelman mukaisesti. Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen tekeminen edellyttää tutkittavan ilmiön ja sen teorian esiymmärrystä, joiden pohjalta laaditaan tutkimusongelman avulla tutkimuskysymykset. Tutkija on määrällisessä tutkimuksessa ulkopuolinen havainnoija ja tutkimuksen vastaukset saadaan lukujen muodossa. (Kananen 2015, 66, 73). Määrällinen tutkimusprosessi Kananen (2015, 69) mukaan on kuvattu kuviossa 5.

5.1 Kvantitatiivinen tutkimusprosessi

Tutkimusprosessi käynnistyy aiheen valinnalla. Maatalous valikoitui tutkittavaksi aihealueeksi tutkijan työsuhteen aikana OP Kainuussa. Tutkija halusi toteuttaa opinnäytetyön työpaikalleen, jotta opinnäytetyöstä voisi olla hyötyä työelämässä konkreettisesti. Maa- ja metsätalous aihealueena kiinnosti tutkijaa omakohtaisen kokemuksen kautta hänen vanhempien ollessa maatalousyrittäjiä. Maa- ja metsätalous oli myös liiketalouden aihealueista jokseenkin poikkeava, eikä toimeksiantajalle oltu aiemmin tehty siihen liittyvää opinnäytetyötä. Tutkimuksen erilaisuus kannusti näin ollen myös tutkittavan ilmiön valintaan.

Maatalouden huono taloustilanne oli mediassa runsaasti esillä aihetta valittaessa. OP Kainuun Yrityspankista esitettiin vaihtoehtoa kartoittaa maatalousyritysten liiketoimintaa, tulevaisuuden näkymiä, tilojen jatkajapotentiaalia sekä yrittäjäriskejä, koska näistä asioista ei ollut tarpeeksi tietoa ja käynnissä ollut maatalouden rakennemuutos oli ilmeinen. Tutkimustulokset tulisivat ilmi yhdestä Excel-taulukosta, jota voisi jatkossa päivittää ja kehittää toimeksiantajan tarpeisiin sopivaksi. Toimeksiantaja saisi työn myötä tilakohtaista tietoa, josta olisi hyötyä heidän omassa työskentelyssä rahoituskelpoisen maatilän tunnistamisessa. Tut-

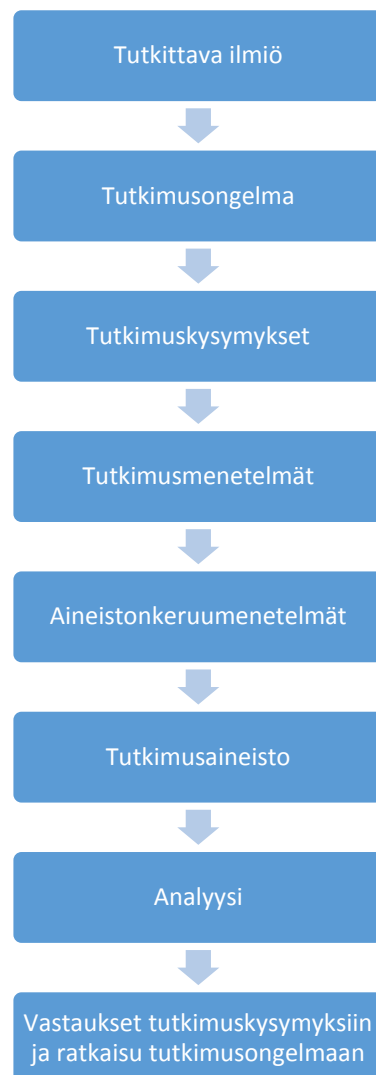
kijasta aihealue vaikutti heti mielenkiintoiselta, ja työn toteuttaminen oli toimeksiantajalle merkityksellistä.

Tutkimuksen kohderyhmä rajattiin tiloihin, joilla on OP Kainuussa suurimmat vastuumäärät, koska näiden tilojen kohdalla pankin rahoitusriski on kaikkein merkittävin. Suuret vastuumäärät omaavat tilat ovat investoineet merkittävästi viime vuosina, mikä kertoo pyrkimyksestä harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa pitkällä aikavälillä myös tulevaisuudessa. Kohderyhmän tilat ovat merkittäviä asiakkaita toimeksiantajalle myös tulevaisuudessa.

Suurimmat vastuumäärät omaavista tiloista pyydettiin listaus, jonka pohjalta sekä aihealue että kohderyhmä tarkentuivat edelleen. Kohderyhmästä haluttiin saada riittävän suuri, jotta tutkimustuloksista tulisi tarpeeksi kattava otanta. Taloudellisia tunnuslukuja haluttiin laskea useammalta vuodelta, jolloin tutkimustulosten luotettavuus paranee ja tilojen taloudellisesta tilanteesta saadaan selkeämpi kuva. Sopivaksi aikajaksoksi valittiin kolme viimeisintä vuotta eli vuodet 2013, 2014 ja 2015. Tällöin tunnuslukujen kehittymisen vertailu tilan sisällä on myös mahdollista.

Valittuun kohderyhmään kuului vastuumäärän perusteella noin 50 tilaa, jotka koostuivat suurelta osin maidontuotantoa päätuotantosuuntanaan harjoittavista tiloista sekä naudanlihan tuotantoon keskittyneistä tiloista. Naudanlihatuotantoon suuntautuneiden tilojen lukumäärä oli niin pieni, että tutkimuksessa nähtiin järkevänä keskittyä pelkästään maidontuotantoa harjoittaviin tiloihin. Rajauksen myötä kaikki tunnusluvut olivat tilojen välillä vertailukelpoisia. Tuotantosuuntien poiketessa toisistaan, olisi niiden tunnusluville täytynyt määrittää myös erilaiset raja-arvot.

Kohderyhmää rajatessa todettiin, että tilojen tulevaisuuden näkymien, jatkajapotentiaalin ja yrittäjäriskien kartoittaminen olisi edellyttänyt yrittäjien haastattelusta tai tilakäyntejä, joihin ei kohderyhmän suuruuden ja ajallisten rajoitteiden takia ollut mahdollisuutta. Näin ollen työn tutkittavaksi ilmiöksi rajattiin maatilojen liiketoiminnan tutkiminen taloudellisia tunnuslukuja laskemalla.



Kuvio 5. Määrällisen tutkimuksen tutkimusprosessi (Kananen 2015, 69)

Työn tutkimusongelmana oli mediassa runsaasti esillä ollut maatalouden heikko taloustilanne, jonka pohjalta laadittiin tutkimuskysymys: ”Millaista suuria vastuumääriä omaavien maatilojen liiketoiminta on taloudellisten tunnuslukujen perusteella?”

Määrällisen tutkimuksen aineistonkeruu suoritetaan hyvin usein kyselymuodossa laatimalla kohderyhmälle kysely johon he itse vastaavat. Aineiston kerääminen voidaan suorittaa kuitenkin myös valmiista rekistereistä, tilastoista ja tietokannoista. (Kananen 2015, 74.) Tässä tutkimuksessa aineistonkeruu toteutettiin toimeksiantajalla olleiden asiakastietojen ja -dokumenttien perusteella. Suuria vas-

tuumääriä omaavat maatila-asiakkaat toimittavat vuosittain Osuuspankille M1- ja veroilmoituslomakkeet, jolloin pankki pystyy kartoittamaan omaa rahoitusriskiään paremmin ja saamaan tietoa asiakkaan liiketoiminnasta.

Tarvittava aineisto oli näin ollen valmiiksi saatavilla, mutta se täytyi poimia yhteen eri dokumenteista. Poiminnan jälkeen tunnuslukujen laskeminen oli mahdollista suorittaa. Tietojen poimiminen ja tunnuslukujen laskeminen toteutettiin manuaalisesti toimeksiantajan työssään käyttämistä tietokoneohjelmista. Aineistonkeräys vaiheessa tutkimuksen kohderyhmää pienennettiin noin 30 tilaan, koska todettiin että kohderyhmän matalimmat vastuumäärät omaavilla tiloilla oli jonkin verran puutteita tilaa koskevissa tiedoissa. Tämän takia taloudellisia tunnuslukuja ei ollut mahdollista laskea heidän osaltaan.

Suurin osa OP Kainuun maatalousasiakkaista ei ole yhtiömuotoisia, mistä syystä niiltä ei ole saatavilla yritysten tapaan tuloslaskelmaa ja tasetta. Yhtiömuotojen takia OP Ryhmässä suuret vastuumäärät omaavat maatila-asiakkaat analysoidaan maatalouden veroilmoituslomakkeiden perusteella tehtävällä talousanalyysillä. Talousanalyysi sisältää oikaistun tuloslaskelman, tietoja tilan investoinneista, vastuumääristä, maksuvalmiudesta sekä tuotannontekijöistä eli tilan pelto ja metsäomaisuudesta sekä eläinmääristä. Tunnuslukujen laskeminen perustui siis asiakkaiden toimittamiin veroilmoituksiin, jonka pohjalta on luotu Osuuspankin omat tilakohtaiset dokumentit. Talousanalyysien lisäksi hyödynnettiin alan muiden asiantuntijoiden, kuten ProAgrian tekemiä tila-arvioita.

5.2 Tutkimuksen taloudelliset tunnusluvut

Tutkimuksessa laskettujen taloudellisten tunnuslukujen valinta toteutettiin yhdessä OP Kainuun Yrityspankin kanssa. Valinnassa apuna hyödynnettiin lisäksi Pohjois-Savon Osuuspankin omassa kannanotossaan käyttämiä tunnuslukuja sekä Osuuspankin maa- ja metsätalouskeskuksen asiantuntijanäkemystä. Tunnusluvut haluttiin mahdollisimman aiheenmukaisiksi eli kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta kuvaaviksi, saatavilla ollut aineisto huomioi-

den. Kaikkia yleisesti käytettäviä tunnuslukuja ei ollut mahdollista laskea, koska tasetiedot puuttuvat suurimmalta osalta maataloista niiden yhtiömuodon takia.

Tilojen kasvua kuvaavina tunnuslukuina käytettiin eläinmäärän, liikevaihdon, kotieläintulojen ja tuotantomäärien kehitystä. Eläinmäärien kehityksessä käytettiin maitotiloilla pelkästään lypsylehmien määrää, koska lypsylehmät tuovat tilalle nimenomaan sen tuoton johon tilan toiminta on keskittynyt. Liikevaihdon kehityksen rinnalle otettiin tutkittavaksi myös kotieläintulot. Liikevaihdon kehitykseen vaikuttaa merkittävästi myös yrittäjästä riippumattomat tekijät, kuten EU-tukien maksatuspolitiikka ja kotieläintulojen kehitystä seuraamalla tutkimuksessa saatiin tietoa nimenomaan tilan tuotannon ja toiminnan kehityksestä. Tuotantomäärien kehitystä kuvattiin tutkimuksessa laskemalla tilan keskimääräinen maitotuotos lehmää kohden. Tunnusluku laskettiin jakamalla verotiedoista saatava meijeriin myydyin maidon määrä lypsylehmien määrällä.

Kannattavuuden tunnusluvuiksi valittiin käyttökateprosentti ja tilan kokonaistulos verrattuna sen liikevaihtoon. Nämä olivat toimeksiantajan yleisesti käyttämiä tunnuslukuja, joille raja-arvot oli helppo määrittää. Tilan kokonaistuloksen vertaaminen liikevaihtoon antoi kuvan koko tilan toiminnasta jäävästä tuloksesta.

Vakavaraisuutta kuvattiin vertaamalla tilan vastuumäärää käyttökatteeseen, liikevaihtoon ja lehmämäärään sekä laskemalla pelto- ja metsävakuuksien arvon suhteessa tilan vastuisiin. Vertaamalla maatalouden vastuumäärää liikevaihtoon saatiin kuvaa tilojen velkaisuudesta. Matalana velkaisuusasteena pidettiin alle 100 prosenttia liikevaihdosta, korkeana 100 – 200 prosenttia ja yli 200 prosentin arvoa pidettiin merkinä tilan ylivelkaisuudesta, jos tilan tulot ovat vakiintuneet mittavan investoinnin jälkeen.

Haasteellisin osa-alue taloudellisissa tunnusluvuissa oli tilojen maksuvalmiuden kuvaaminen. Yleisimpiä maksuvalmiutta kuvaavia tunnuslukuja, eli quick ja current ratiota ei ollut mahdollista laskea. Ne myös antavat tietoa vain tilinpäätöshetken rahoitusrakenteesta, eivätkä kuvaa yrityksen tilikauden aikaista maksuvalmiutta. Maksuvalmiutta kuvattiin tutkimuksessa tilan rating-luokalla. Rating-

luokka on OP Ryhmän luottoluokittelujärjestelmä, jolla kuvataan asiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä. Maatalousyrittäjät arvioidaan Rating M-nimisellä luokittelulla, jonka järjestelmä laskee automaattisesti kerran kuussa asiakkaan maksukäyttäytymis- ja verotietojen pohjalta. Rating M luokitus saadaan asteikolla 4,0-12,0. Mitä pienempi arvo maatilalla on, sitä parempi on sen luottoluokitus.

Rating-luokan lisäksi maksuvalmiutta selvitettiin laskemalla tilan keskitalletus, sijoitukset Osuuspankissa sekä metsien ja peltöjen käypä arvo yhteen ja jakamalla se ensin tilan vastuiden sekä toisessa tunnusluvussa liikevaihdon määrällä. Näiden tunnuslukujen tavoitteena oli kuvata tilan varojen määrää suhteessa vastuisiin ja liikevaihtoon. Keskitalletus ja sijoitusten määrä saatiin selville Osuuspankin asiakasrekisteristä ja metsien ja peltöjen arvojen määrittämisessä hyödynnettiin Pro Agrian ja Metsänhoitoyhdistyksen tekemiä tila-arvioita. Huomiointiin ei haluttu otettu tilan tuotantorakennuksia ja koneita, koska tuotantorakennusten ja koneiden käyvän arvon määrittäminen on haastavaa.

Tunnuslukuja laskettaessa todettiin joitakin puutteita tilojen talousanalyysissä. Osalla tiloista vastuumäärät ovat nousset merkittävästi vasta viime vuosina. Tällöin he eivät ole toimittaneet aiempina vuosina verotietojaan pankille. Kyseisissä tapauksissa tiloilta laskettiin tunnusluvut vuosilta, joihin löytyi tarvittavat tiedot. Tunnusluvut laskettiin tila kerrallaan ja tunnusluvut siirrettiin laskemisen jälkeen Excel-taulukkoon.

5.3 Tutkimustulosten analysointi

Tunnuslukujen laskemisen valmistuttua siirryttiin tunnuslukujen raja-arvojen määrittämiseen. Raja-arvot ja niiden avulla taulukkoon toteutettu tunnuslukujen värjääminen toteutettiin tunnusluville, joille se nähtiin mahdollisena ja järkevänä. Esimerkiksi liikevaihdon ja kotieläintulojen kehitykselle ei asetettu raja-arvoja vaan niiden arvot olivat informatiivisia. Tunnuslukujen analysoinnissa hyödynnettiin työn teoriaosuudessa esitettyjä tunnuslukujen ohjearvoja, OP Kainuun Yri-

tyspankin sekä OP -keskuksen asiantuntijanäkemystä. Annetut raja-arvot ilme-
nevät Kuviosta 6.

Lopuksi tunnuslukuista laskettiin Excel-taulukko keskiarvot, joiden avulla tilo-
jen tunnuslukuja voitiin hahmottaa paremmin. Tilojen taloudellisesta tilanteesta ei
annettu tutkimuksen lopussa koko tilan talouden tilaa kattavaa arviota. Tilakoh-
taisia tutkimustuloksia ei julkisteta opinnäytetyössä, koska työssä noudatetaan
pankin asiakkaita koskevaa salassapitovelvollisuutta.

Tunnusluku	Huono	Kohtalainen	Hyvä
Kotieläintulot	-	-	-
Liikevaihto	-	-	-
Maitolitrat meije- riin/lehmä	alle 8 000 l	8 000 l - 9 000 l	yli 9 000 l
Käyttökate-%	22 %	22 % - 34 %	35 %
Kokonaistulos/Liikevaihto	alle 0 %	0 – 10 %	10 %
Maatalouden vas- tuut/Käyttökate	yli 10	5 - 10	alle 5
Maatalouden vas- tuut/Liikevaihto	yli 200 %	100 % - 200 %	alle 100 %
Maatalouden vas- tuut/Lehmämäärä	-	-	-
Metsän ja peltojen ar- vo/vastuut	-	-	Vähintään 70 %
Keskitalletus, sijoitukset,	-	-	-

peltojen ja metsien arvo/vastuut			
Keskitalletus, sijoitukset, peltojen ja metsien arvo/Liikevaihto	-	-	-
M-Rating	10 - 12	7 - 9	4 - 6

Kuvio 6. Tunnuslukujen raja-arvot

6 POHDINTA

Opinnäytetyön aihetta ideoitiin kevään 2016 aikana, mutta tutkittava aihe valittiin heinäkuussa 2016. Opinnäytetyön idea tuli OP Kainuun Yrityspankista, jossa Pohjois-Savon Osuuspankissa tehdyn kartoituksen myötä nähtiin tarpeen selvittää myös OP Kainuun maatalousasiakkaiden liiketoimintaa paremmin.

Ensimmäisten palavereiden aikaan työssä oli tarkoitus lähteä kartoittamaan laajemmin tilojen toimintaa, käsittäen muun muassa tilojen tulevaisuuden näkymät jatkajapotentialin muodossa sekä mahdolliset yrittäjäriskit kuten yrittäjän ikä, terveys ja henkinen jaksaminen. Kohderyhmän käsittäessä alkuvaiheessa yli 50 tilaa tultiin siihen lopputulokseen, että tutkimuksessa oli panostettava joko taloudellisen tilan kartoittamiseen tai keskityttävä muihin tilojen ominaispiirteisiin.

Tilojen muiden ominaisuuksien kartoittaminen olisi edellyttänyt haastatteluja sekä tilakäyntejä, jotta lopputuloksista olisi tullut tarpeeksi luotettavat. Myöskään kohderyhmää ei haluttu rajata käsittämään vain muutamia maatiloja. Todettiin, että Excel-työkalulle saadaan hyvä pohja keskittymällä nimenomaan taloudelliseen tilanteeseen tunnuslukuja laskemalla. Muita oleellisia tilakohtaisia tietoja olisi mahdollista kerätä jatkossa esimerkiksi asiakastapaamisten yhteydessä. Näin ollen Excel-työkalua olisi mahdollista kehittää jatkossa kuvaamaan esimerkiksi tilojen riskejä paremmin.

Aiheen rajaaminen pelkästään taloudellisten tunnuslukujen laskentaan selkeytti työn tekemistä. Tunnuslukujen laskeminen oli manuaalisesti suoritettavaa, mutta konkreettista tekemistä, jossa tulokset olivat heti nähtävillä. Aiheen rajaamista tuki myös helposti toimeksiantajan kautta saatavilla ollut aineisto, joka pohjautui tilojen verotustietoihin sekä ProAgrian laatimiin tila-arvioihin. Niitä voidaan pitää lähteenä luotettavina. Aineistoissa havaittiin joitakin puutteita, jotka käyvät ilmi valmistuneesta työkalusta. Tämä laski jonkin verran tutkimuksen avulla saadun informaation määrää. Excel-työkalun avulla mahdollisia puutteita voidaan kuitenkin

kin todentaa aiempaa helpommin ja tarvittavia tietoja voidaan täydentää jatkossa.

Valmistuneesta Excel-taulukosta tuli monia eri tunnuslukuja sisältävä kokonaisuus. Työn valmistuttua voidaan miettiä tarkemman rajaamisen mahdollisuutta. Työssä olisi ollut mahdollisuus keskittyä pelkästään esimerkiksi tilojen kannattavuuden tutkimiseen. Tarkempi rajaaminen olisi mahdollistanut yhden aihealueen tarkemman analysoinnin, mutta valitulla tavalla tilojen taloudellisesta tilanteesta saatiin kokonaisvaltaisempi kuva.

Tutkimuksen kannalta oleellinen asia oli tunnuslukujen valinta. Kaikkia teoriaosuudessa esiteltyjä maatalouden tunnuslukuja ei pystytty laskemaan, koska aineistona käytettiin käytännössä maatilayrittäjien verotietoja ja niiden pohjalta luotuja dokumentteja. Tarpeeksi kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta kuvaavien tunnuslukujen löytämistä pidettiin työn alussa haasteena. Toinen haaste oli tietojen hajanaisuus eli eri tietoja täytyi kaivaa eri paikoista esille. Tunnuslukujen valintaa tehdessä kysyttiin usean eri asiantuntijan näkemystä, joiden pohjalta pyrittiin saamaan laajempi näkökanta. Valinnasta keskusteltiin OP Kainuun yritysrahoitusasiantuntijan, pankinjohtajan sekä OP -keskuksen maatalouden yritystutkijan kanssa. Tunnusluvut olivat samansuuntaisia jokaisella asiantuntijalla, mikä helpotti valintaprosessia.

Jokainen asiantuntija totesi haastavimmaksi osa-alueeksi tilojen maksuvalmiuden kartoittamisen. Maatilojen maksukyky vaihtelee vuoden eri vaiheina runsaasti, koska niiden tulot eivät ole säännöllisiä. Tosin tutkimuksessa olleet tilat olivat maitotiloja, joiden saama maitotili on säännöllinen moniin muihin tuotantosuuntiin verrattuna. Maksuvalmiuden tarkempaan tarkasteluun vaadittaisiin esimerkiksi kassavirtalaskelman tekemistä ja tarkempaa selvitystä yksittäisten tilojen kohdalla. Mikään tunnusluku ei kuvaa yksiselitteisesti sitä, miten hyvä jonkin maatilan maksuvalmius on.

Työn teoriaosuutta kirjoitettiin syys- lokakuun aikana samanaikaisesti tunnuslukujen laskemisen kanssa. Teoriaosuutta kirjoittaessa olisin voinut keskittyä tar-

kemmin teoriaosuuden kannalta oleellisimpaan kirjallisuuteen. Aikaa kirjallisuuden kartoittamiseen käytettiin tutkimuksen kannalta turhankin paljon eikä se edistänyt työn valmistumista. Toisaalta sain sen avulla laajemman käsityksen koko maatalouden aihealueesta, mikä saattoi osaltaan helpottaa kirjoittamista. Omalta kannaltani teoria-aineistoon perehtyminen oli antoisa oppimisprosessi. Tarvittavan aineiston kerääminen ei tuottanut ongelmia, koska tuoretta ja luotettavaa aineistoa oli riittävästi saatavilla esim. ProAgrian julkaiseman kirjallisuuden muodossa. Jälkikäteen voidaan todeta, että tarkemmalla etukäteis-suunnittelulla työn tekemisestä olisi saatu selkeämpi prosessi. Opinnäytetyöprosessissakin hyvin suunniteltu on puoliksi tehty.

Teoriaosuuden kehittäminen jatkui aina tutkimuksen loppuvaiheille asti. Teoriasällöstä tuli melko laaja-alainen ja siinä sivuttiin useita maatalouteen liittyviä aiheita. Maataloudesta haluttiin antaa mahdollisimman kattava kuva ja teorian tarkoituksena oli avata maataloutta henkilölle, joka ei ole siihen aiemmin tutustunut. Samalla se linkitettiin itse tutkimukseen kertomalla maatalouden taloudellisista tunnusluvuista. Maataloudessa riittää liiketaloudellisesti paljon muista yrityksistä poikkeavia piirteitä, joista olisi mahdollista kirjoittaa vertailumuotoisesti enemmänkin.

Opinnäytetyön aikana yhteistyö toimeksiantajan ja ohjaavan opettajan kanssa sujui hyvin. Toimeksiantaja oli kiinnostunut työn etenemisestä ja sen seuraamiseen löytyi tarvittava määrä aikaa. Ohjaava opettaja antoi ohjaavia neuvoja aina, kun niille oli tarvetta. Haasteeksi toimeksiantajan suunnalta tuli tutkimuksen kannalta oleellisen asiantuntijan poissaolo. Häneen oltiin yhteydessä puhelimitse ja hänen apunsa oli työn valmistumisen kannalta oleellista. Asiantuntija-apua saatiin tutkimusta varten talon sisäisesti myös kauempaa sähköpostin välityksellä. Toteutin opinnäytetyön yksin, joten pystyin toimimaan tutkimuksen edetessä parhaaksi näkemälläni tavalla.

Opinnäytetyön tavoitteena oli helpottaa OP Kainuun Yrityspankkia tunnistamaan ne maatalousasiakkaat, joiden toiminnan on mahdollista kehittyä ja jatkua myös tulevaisuudessa. Tavoitteeseen pyrittiin laskemalla suurimmat vastuumäärät omaavien maatilojen taloudellisia tunnuslukuja kolmelta viime vuodelta. Työn tulokset esitettiin Excel-taulukko muodossa.

Pelkkä taloudellisten tunnuslukujen laskeminen kohderyhmän sisällä ei anna vielä tarpeeksi tietoa, mitkä tilat tulevat pärjäämään liiketoiminnallaan myös tulevaisuudessa. Kaikkein tärkein tekijä tulevaisuuden menestyjien tunnistamisessa on pankin kannalta maanviljelijöiden ja koko maatalouden toimialan tunteminen. Kuten teoriaosuudessa (kappale 3.1) esille tuodussa Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen tutkimuksessa todettiin, innovatiivisimmat, asiakassuuntautuneimmat ja yritysmäisimmät maatilat pärjäävät parhaiten. Pankin täytyy tunnistaa ne yrittäjät, joilla on realistiset mahdollisuudet hyödyntää Kainuun maatalouden tarjoamia mahdollisuuksia parhaiten.

Tunnuslukujen laskeminen antoi tunnuslukujen muodossa informaatiota siitä, millainen tilojen tämän hetkinen taloudellinen tilanne on. Tutkimus toi esille tilojen kehityssuuntia, tietoa ketkä erottuvat menestymisellään ja tämän myötä mahdollisuuden arvioida, mitkä tekijät tukevat esimerkiksi ison tuotantorakennuksen investoinnin onnistumista. Tutkimus antoi mahdollisuuden analysoida tekijöitä, jotka johtavat siihen että tila joko menestyy tai ei menesty.

Tutkimuksessa ei asetettu hypoteesia siitä, millaista kohderyhmän taloudellisen tilanteen oletetaan olevan, vaikka maataloudessa onkin uutisoitu olevan taloudellisesti vaikeat ajat. Sen sijaan haluttiin tilakohtaisia tuloksia lukujen muodossa. Tutkimusta tehdessäni sain huomata maatalouden hankalan taloustilanteen konkreettisesti. Samaan aikaan voidaan todeta, että vaikka taloudellinen tilanne on yleisesti haastava, on myös tilojen välillä paljon eroavaisuuksia. Opinnäytetyön tekeminen oli minulle aihealueen kiinnostavuuden takia mielenkiintoinen perehtyminen erilaisesta näkökulmasta entuudestaan tuttuun aihealueeseen. Tutkimuksen avulla sain tietoa, millaista maatilojen liiketoiminta on talouden lukujen muodossa ja miten niiden liiketoiminta muodostuu.

Tutkimuksessa etsittiin vastauksia tutkimuskysymykseen: ”Millaista suuria vastuunmääriä omaavien maatilojen liiketoiminta on taloudellisten tunnuslukujen perusteella?” Tutkimuksen avulla saatiin konkreettista tietoa tilojen kasvusta, kannattavuudesta, vakavaraisuudesta ja maksuvalmiudesta. Tutkimuksen yleistettävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon, että tutkimuksen kohderyhmänä oli pelkästään paljon viime vuosina investoineet maitotilat. Tunnusluvut olivat suunnattu nimenomaan maitotiloille eikä tutkimustuloksia voida yleistää käsittämään kaikkia Suomen maatalouden tuotantosuuntia. Maidontuottajat ovat kärsineet viime vuonna erityisen paljon Venäjän asettaman vientikiellon ja maitokiintiöiden vapautuksen takia. Toisaalta maidontuotannon asema on Suomen maataloudelle niin merkittävä, että näiden tilojen asema antaa suuntaa koko Suomen maatilojen taloudellisesta tilanteesta. Lisäksi muun muassa kasvinviljely- ja naudanlihaa tuottavat tilat ovat usein riippuvaisia maidontuotannon menestymisestä.

Jatkotutkimuksia ajatellen tutkimuksessa käytettyjä taloudellisia tunnuslukuja on mahdollista hyödyntää myös muissa maatilojen taloudellista tilaa tutkivissa tutkimuksissa. Taloudellista tilaa voisi tutkia esimerkiksi valitsemalla tutkimukseen pienemmän kohderyhmän, jolle muodostettaisiin myös tuloslaskelma sekä tase. Tällä tavalla tiloja olisi mahdollista tutkia enemmän yritysten tapaisesti, mikä onkin maatalouden kehityssuunta enenevissä määrin. Tutkimusta tehdessä voitiin todeta samankokoisten tilojen välillä vallitsevan suuria eroja niiden taloudellisen tilanteen suhteen. Näiden erojen syiden etsiminen voisi olla yksi mahdollinen tutkimusaihe.

Jatkotutkimusta olisi mahdollista tehdä myös nyt toimeksiantajalle valmistuneen työkalun kehittämiseksi. Ennakkoon kaavailtuja tilojen jatkuvuusnäkymiä, riskejä, vahvuuksia ja heikkouksia kartoittamalla toimeksiantajalle olisi mahdollista luoda vielä kattavampi kokonaiskuva maatilojen ominaisuuksista.

LÄHTEET

Ahlstedt, J., Jansik, C., Knuuttila, M., Koikkalainen, K., Koivisto, A., Latukka, A., Liesivaara, P., Miettinen, A., Niemi, Ja., Niemi, Jy., Pyysiäinen, J., Rantala, O., Rantamäki-Lahtinen L., Sulkava, M., Tauriainen, J., Toikkanen, H., Väre, M., Wuori, O. 2015. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 25/2015. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-026-9>

Elintarviketalous 2016. 2016. Suomen Gallup Elintarviketieto Oy

Enroth, A., Jokipii, P., Kaila, E., Karhula, T., Karttunen, J., Leppälä, J., Mattila, T., Meriläinen, P., Mäkinen, H., Rantamäki-Lahtinen, L., Riikkonen, P., Sinisalo, A., Suutarinen, J., Tuure, V., Vesala, T., Vesala, K. & Ylätalo, M. 2008. Maatilayrityksen menestystekijät. Tieto tuottamaan 123. ProAgria Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja nro 1056: Porvoo

Enroth, A., Pellinen J. 2008. Kannattava maatilayritys. Tieto tuottamaan 124. ProAgria Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja nro 1060: Keuruu

EU:n suorat tuet. 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 13.10.2016.
<http://mmm.fi/eu-n-suorat-tuet>

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 2.11.2016. <http://mmm.fi/eu-ja-kansainvaliset-asiat/cap>

Haapala, P. 2004. Väki vähenee –Maatalousyhteiskunnan hidas häviö. Teoksessa Mannola, P. Suomen maatalouden historia 3. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Haapanen, M., Heikura, J. & Leino, K. 2004. Maatila liikeyrityksenä. Juva: WS Bookwell Oy

Jaakkola, T., Kilpeläinen, S., Korkman, R., Kärpänen, P., Liesivaara, P., Myyrä, S., Niemi, Ja., Niemi, Jy., Norismaa, M., Nurkka, J., Peltonen, S., Rantala, J., Riikonen, P., Storberg, J., Österman, P. 2013. Markkinariskien hallinta maatilalla. Tieto tuottamaan 138. ProAgria Keskusten Liiton julkaisuja nro 1132: Porvoo

Kainuun maa- ja elintarviketalouden teemaohjelma 2014-2020. MTK Pohjois-Suomi.

https://www.mtk.fi/liitot/.../fi_FI/.../Teemaohjelma%20lopullinen%20verisio.pdf

Kallunki, J. 2014. Tilinpäätösanalyysi. Talentum Media Oy. ISBN 978-952-14-2197-6

Kallunki, J., Kytönen, J. & Martikainen, T. 2002. Uusi tilinpäätösanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. ISBN 978-951-830-388-9

Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Luke kannattavuuskirjanpitoluokset. Viitattu 20.10.2016. https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Kannattavuuskerroin_tuotantosuunnittain

Kansallinen maatalouspolitiikan valmistelu. 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 2.11.2016. <http://mmm.fi/ruoka-ja-maatalous/politiikka/maatalouspolitiikka>

Karhula, T. 2016. Lihantuotanto on kannattavuuskriisissä. Viitattu 29.11.2016. <https://www.luke.fi/blogi/lihantuotanto-on-kannattavuuskriisissa/>

Kemppinen, T. Leinonen, R. OP Kainuu. 9.11.2016.

Kinnunen, J., Leppiniemi, J., Puttonen, V. & Virtanen, K. 2002. Tietoa yrityksen taloudesta. Keuruu: KY-Palvelu Oy

Kirjanpitolaki 1336/1997. Finlex. Lainsäädäntö. Viitattu 19.10.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336#L3>

Komission delegoitu asetus. Euroopan Komissio. Bryssel. 8.9.2016. Viitattu 7.11.2016. <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2016/FI/3-2016-5663-FI-F1-1.PDF>

Kotilainen, M., Koski, H., Mankinen, R., Rantala, O. 2010. Elintarvikkeiden hinnanmuodostus ja markkinoiden toimivuus. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Viitattu 13.10.2016. <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp1209.pdf>

Kotro, M. 2007. Yrityksen kannattavuus ja rahoitus. Helsinki: Edita Publishing

Käsitteiden selityksiä. 2016. Maa- ja puutarhatalous. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Viitattu 13.10.2016. https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/taustatiedot/Tuloslaskelma/Kasitteiden_selityksia

Laurila, I. 2004. Maatalouden EU-aika. Teoksessa Mannola, P. Suomen maatalouden historia 3. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Leinonen, R. OP Kainuu. Puhelinkeskustelu 2.12.2016

Leinonen, T. 2015. Teoksessa Alasalmi, A. Elämäntavasta yrittäjäksi. MTK-Vuolijoki ry

Lundell, T. 2016. Talonpoika veitsi kurkulla: käsikirjoitus. MOT. Yleisradio. Viitattu 18.10.2016. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/05/09/talonpoika-veitsi-kurkulla-kasikirjoitus>

Lypsykarja tuottaa maitoa ja naudanlihaa. 2016. Ruokatieto Yhdistys ry. Viitattu 4.10.2016. <http://www.ruokatieto.fi/ruokakasvatus/ruokaketju-ruuan-matkapelloilta-poytaan/maatila/kotielaimet/lypsykarja#Lehmä kotieläimenä>

Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto 2007. Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Viitattu 28.10.2016. http://www.stat.fi/til/mmtal/2007/mmtal_2007_2009-04-28_fi.pdf

Maatalouden kannattavuuden laskenta. 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 199/2009. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 20.10.2016.

https://www.vtv.fi/files/1919/1992009_Maatalouden_kannattavuuden_laskenta_netti_1_.pdf

Maatalouden kannattavuus kriisirajoilla. 2016. Luonnonvarakeskus. Viitattu 25.10.2016. <https://www.luke.fi/uutiset/maatalouden-kannattavuus-kriisirajoilla/>

Maatalouden tuet. 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Tuet ja avustukset. Viitattu 29.9.2016. <http://mmm.fi/maataloustuet>

Maatalouden tulojen suhde viljelijän muihin tuloihin. 2010. Suomen virallinen tilasto (SVT): Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto (verkkojulkaisu). ISSN=1797-304X. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 31.10.2016. http://www.stat.fi/til/mmtal/2010/mmtal_2010_2012-03-30_kat_005_fi.html

Maataloudessa toinen perättäinen laiha vuosi. 2016. Luonnonvarakeskus. Viitattu: 25.10.2016. <https://www.luke.fi/uutiset/maataloudessa-toinen-perattainen-laiha-vuosi/>

Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne. 2015. Suomen virallinen tilasto (SVT): (verkkojulkaisu). Helsinki: Luonnonvarakeskus. Viitattu 29.9.2016. http://stat.luke.fi/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2015_fi

Maatalouspolitiikka. 2016. Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 2.11.2016. <http://mmm.fi/ruoka-ja-maatalous/politiikka/maatalouspolitiikka>

Maatilojen lukumäärä alueittain 1995 – 2012. Luonnonvarakeskus. Tilastotietokanta. Viitattu 1.11.2016. http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__02%20Rakenne__02%20Maatalous-%20ja%20puutarhayritysten%20rakenne/05a_Maatilojen_lkm_alueittain_1995_2012.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9b1264c7-2b4a-4904-9d31-21deb955c396

Maidon tuottajahinnat. 2016. Suomen virallinen tilasto (SVT). Maataloustuotteiden tuottajahinnat Luonnonvarakeskus. Viitattu 1.11.2016. <http://stat.luke.fi/maataloustuotteiden-tuottajahinnat>

Niemelä, J. 2008. Talonpoika toimessaan: Suomen maatalouden historia. Helsinki: Hakapaino Oy

Niemi, J. 2014. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ja Suomen maatalous vuoteen 2020. Julkaistu: Talous ja yhteiskunta 2/2014.

Omavaraisuusaste. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Viitattu 26.10.2016 <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/eufadnadvanced/taustatiedot/omavaraisuusaste>

OP 1a. Osuuspankin ohjeistus talousanalyysin tunnuslukuihin.

Rasila, V. 2003. Yleiskatsaus Suomen maatalouden historiaan – Esihistoriasta EU-aikaan. Teoksessa Mannola, P. Suomen maatalouden historia 3. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Roiko-Jokela. 2003. Asutustoiminnalla sodasta arkeen. Teoksessa Mannola, P. Suomen maatalouden historia 3. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Taselaskelma. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Luke kannattavuuskirjanpitotulokset. Viitattu 26.10.2016. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/taustatiedot/Taselaskelma>

Tilastokeskus. 2016. Käsitteet. Yritys. <http://www.stat.fi/meta/kas/yritys.html>

Tauriainen, J. 2016. Maatilan kannattavuus on monen tekijän summa. Luonnonvarakeskus. Viitattu 18.10.2016. <https://www.luke.fi/maatilan-kannattavuus-monen-tekijan-summa/>

Tunnusluvut. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Luke kannattavuuskirjanpitotulokset. Viitattu 19.10.2016.

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/taustatiedot/Tunnusluvut>

Tuottoerittely. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Luke kannattavuuskirjanpitotulokset. Viitattu 4.10.2016.
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kokonaislaskenta/aikasarja/Tuottoerittely>

Työtunnit tuotantosuunnittain. 2016. Luonnonvarakeskus: Taloustohtori. Luke kannattavuuskirjanpitotulokset. Viitattu 2.11.2016.
https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Tyotunnit_tuotanttuottosuunnittain

Vihinen, H. 2004. Maatilatalouden rakennemuutos. Teoksessa Mannola, P. Suomen maatalouden historia 3. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Vihtonen, T. 2007. Suomalaisten maatilayritysten strategiset valinnat ja taloudellinen menestyminen. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.
<http://www.mtt.fi/met/pdf/met101.pdf>

Vilja- ja öljykasvitilat. 2015. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto. Viitattu 3.10.2016.
https://www.mtk.fi/maatalous/maatilat_suomessa/viljatilat/fi_FI/vilja_ja_oljykasvitilat/

Viljan tuotanto ja kulutus Suomessa. 2016. Leipätiedotus ry. Viitattu 3.10.2016.
http://www.leipatiedotus.fi/tietoa_leivasta/pelloilta_poytaan/viljan_tuotanto_ja_kulutus/suomessa

LIITTEET

Liite 1 Tutkimustulokset (salainen)